

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

Процак

УДК _____
(індекс)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

*Державна політика запобігання та протидії
корупції в Україні*

_____
(назва освітньої програми)

_____
(шифр і назва спеціальності)

Процак (підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник Косаревич Н.Б., канд.. економ. наук,

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

_____
І.П. Лопушинський

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент

_____
(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Івано-Франківськ - 2023

АНОТАЦІЯ

Процак. Державна політика запобігання та протидії корупції в Україні. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування". – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2023.

У дослідженні висвітлено особливості теоретичних засад теоретичних засад формування та реалізації державної політики із запобігання та протидії корупції в Україні.

Обґрунтовано, що корупція носить системно-організований характер, охоплюючи усі ланки та рівні державного апарату, вона проявляється у різного роду зловживаннях службовим положенням високопосадовці та службовців органів публічного врядування в групових та особистих інтересах.

Проаналізовано досвід боротьби з корупційними діяннями в зарубіжних країнах, що дозволило виокремити ключові антикорупційні заходи урядової політики, які було б варто імплементувати в умовах України.

Охарактеризовано основні механізми, форми і методи реалізації державної антикорупційної політики в Україні та запропоновано низку шляхів і заходів вдосконалення державного управління системою запобігання та боротьби з корупцією в Україні.

Матеріали роботи будуть корисними для удосконалення діяльності органів публічної влади, при розробці проектів нормативно-правових актів, а також можуть бути використані у процесі підвищення кваліфікації чи професійного навчання державних службовців.

Ключові слова: корупція, система публічного врядування, державна антикорупційна політика.

З М І С Т

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ	
КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНО-ВЛАДНИХ ВІДНОСИН.....	7
1.1 Сучасні наукові підходи до сутності суспільного явища корупції в системі публічного врядування держави.....	7
1.2 Джерельний аналіз українського наукового дискурсу проблематики запобігання та протидії корупції	16
1.3 Систематизація форм і проявів корупції в системі публічної влади...	28
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ	
ПОЛІТИКИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПРОЯВІВ В	
УКРАЇНІ.....	37
2.1 Досвід державної антикорупційної політики провідних держав сучасного світу	37
2.2 Генезис формування та розвитку нормативно-правової бази запобігання та протидії корупції в Україні	49
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА	
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	62
3.1 Сучасні механізми запобігання й протидії корупції в Україні	62
3.2 Проблеми та перспективи вдосконалення державної політики запобігання та протидії корупції в Україні	73
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91

ВСТУП

Актуальність теми.

Широкомасштабна війна російського імперського режиму в Україні гостро поставила на порядок денний питання самого виживання нашої держави, забезпечення її суверенітету й незалежності та подолання існуючих викликів і загроз. Серед таких загроз однією з найголовніших експертне середовище та суспільство в цілому визначають корупцію, яка підриває нашу обороноздатність, знижує довіру українців до різних інстанцій держави та органів місцевого самоврядування, гальмує економічний та соціально-політичний розвиток держави, стимулює соціально-майнове розшарування суспільства, породжує бідність та небезпеку соціального вибуху й остаточного розбалансування української держави.

Варто нагадати, що саме корупція стала однією з передумов Революції Гідності 2014 р. та "Електорального майдану" 2019 р., в ході яких громадянське суспільство відсторонило від влади двох останніх президентів разом з їхніми командами. Українське суспільство давно сформувало запит на дієву державну політику із запобігання та протидії корупції і ця проблема визнається вітчизняними й закордонними експертами головною як у воєнний, так і у післявоєнний період існування нашої держави. Як наголошують експерти авторитетної міжнародної організації TransparencyInternational, „тривала російська війна проти України — це трагедія. Багато що кардинально змінилося в Україні з 24 лютого 2022 року, чого не скажеш, на жаль, про ситуацію з корупційними ризиками. Якщо дозволити корупції залишитися неконтрольованою, відбудова України принесе масову перемогу підривній клептократичній війні, яку Кремль веде з моменту здобуття Україною незалежності, щоб підірвати державність країни. Тому ефективні антикорупційні системи важливі не лише для боротьби з корупцією, а й для

забезпечення серйозного захисту у війні проти клептократії, яка тісно пов'язана з фізичною війною”¹.

Все це обумовлює підвищений науковий інтерес до усвідомлення витоків, соціальної сутності та національних особливостей корупції в Україні, формування та реалізації державної політики із запобігання та протидії корупції, пошуку механізмів та державно-управлінського інструментарію боротьби й подолання цього негативного суспільного явища, що й обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад формування та реалізації державної політики із запобігання та протидії корупції в Україні та цій основі визначення перспективних шляхів вдосконалення антикорупційних заходів в нашій державі.

Досягнення поставленої мети має забезпечити вирішення наступних поставлених завдань:

- уточнити категоріально-понятійний апарат науки публічного адміністрування в частині визначень і дефініцій, що розкривають сутність та зміст феномену корупції;
- систематизувати дискурсне поле проблематики наукового розуміння корупційних відносин;
- визначити сутність, соціетальний зміст та основні детермінанти державної політики із запобігання та протидії корупції;
- узагальнити сучасні світові тенденції щодо забезпечення державної політики протидії корупції та визначити можливості використання кращого світового досвіду в Україні;
- здійснити аналіз генезису формування та розвитку нормативно-правової бази запобігання та протидії корупції в Україні;

---

¹Антикорупція як критична умова сталого відновлення. *Офіційний сайт TransparencyInternational Ukraine*. Квітень 2023 р. URL :<https://ti-ukraine.org/research/antykoryuptsiya-yak-krytychna-umova-stalogo-vidnovlennya/>

– розкрити проблематику сучасного стану, механізмів та форм запобігання, протидії й боротьби з корупцією в Україні;

– окреслити перспективи та запропонувати концептуальні засади подальшого вдосконалення державної політики із запобігання та протидії корупції в системі публічної влади України.

Об’єкт дослідження – феномен корупції в системі суспільно-владних відносин України.

Предмет дослідження – сутність та особливості процесів формування та реалізації державної політики із запобігання та протидії корупції в Україні.

Методологічна основа роботи.

Для досягнення поставленої мети магістерська робота спирається на системну сукупність загальнонаукових і спеціальних методів емпіричного пізнання (індукції й дедукції, спостереження та опису, пояснення та узагальнення, єдності загального та часткового, аналізу та синтезу, систематизування та узагальнення) на діалектичних принципах об’єктивності та послідовності, обґрунтованості та всебічності, логічності та критичності, що надало можливість розкрити обрану проблематику в єдності державно-управлінського змісту та організаційно-правових форм.

Зокрема, метод історико-компаративного аналізу у поєднанні із системним методом дозволив узагальнити сучасні світові тенденції щодо протидії корупції та визначити можливості використання кращого світового досвіду в Україні, а також здійснити історико-компаративістський аналіз генезису формування та розвитку нормативно-правової бази запобігання та протидії корупції в Україні. Методи системно-функціонального підходу, описово-пояснювальний та класифікації сприяли розкриттю проблематики сучасного стану, механізмів та форм запобігання, протидії й боротьби з корупцією в Україні; гіпотетико-дедуктивний метод дозволив опрацювати

концептуальні засади подальшого вдосконалення державної політики із запобігання та протидії корупції в системі публічної влади України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані магістерській роботі положення та рекомендації безпосередньо можуть надати можливість вдосконалення системи державного управління процесами попередження, протидії та боротьби з корупцією в нашій державі у відповідності до європейських норм і стандартів та тим самим створити більш сприятливі передумови європейської інтеграції нашої держави.

Результати роботи можуть бути використані науковцями та експертами при формування державної політики із запобігання та протидії корупції, у законотворчій діяльності, що стосується розвитку регулювання антикорупційної політики держави., в навчальному процесі закладів вищої освіти при підготовці спеціальних курсів і програм, навчальних посібників у сфері державного управління та державної політики в галузі запобігання та протидії корупції в Україні.

Апробація отриманих результатів

(якщо автор брав участь в семінарах, нарадах, конференціях і виступав з матеріалами роботи або ж має публікації за темою дослідження. При цьому обов'язковим є розміщення відповідного бібліографічного опису авторської публікації у списку використаних джерел або надання ксерокопії апробаційних матеріалів у вигляді додатку до роботи);

Структура роботи

Логіка проведеного дослідження зумовила структуру роботи: вступ, три розділи (сім підрозділів), висновки, загальний обсяг роботи складає 90 сторінок. У роботі міститься 5 рисунків. Список використаних джерел містить 87 найменувань, у тому числі 12– іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНО-ВЛАДНИХ ВІДНОСИН

1.1. Сучасні наукові підходи до сутності суспільного явища корупції в системі публічного врядування держави

Війна помножила низку проблем, що вже багато років заважали розвитку України, призводили до економічних та політичних криз, розриву між політичною елітою й суспільством, відсутності дієвої взаємодії між усіма гілками влади та їх інституціями, аморфності влади щодо здійснення реформ. Сьогодні є зрозумілим, що навіть якщо в ході великого контрнаступу ЗСУ виженуть російські війська з української території, Україна не скоро зможе оговтатися від наслідків війни. *WashingtonPost* в редакційній статті пише, що „відбудова країни, однієї з найбільших у Європі за чисельністю населення та площею, буде справою цілих поколінь. Це означає, що відбудова України залежатиме від більшого, ніж від грошей та бетону, хоча потрібні неймовірні обсяги одного й іншого. Це потребуватиме трансформації мислення та системи управління в країні, сумно відомій олігархами та ендемічною корупцією”². Як бачимо, наголос у повоєнній відбудові нашої держави робиться саме на подоланні такого негативного явища, як корупція.

Вирішення завдань щодо попередження та боротьби з корупцією повинно ґрунтуватися на фундаментальних вітчизняних та зарубіжних наукових розвідках з питань дослідження феномену корупції, аналізі дискурсного простору наукових праць присвячених дослідженню корупційних проявів та механізмів боротьби з нею.

---

²A \$1 trillion question for the West: How to rebuild shattered Ukraine. *The Washington Post*. October 20, 2022 <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/10/20/how-rebuild-ukraine-after-war/>

Аналізуючи наукові розвідки з проблематики дослідження феномену корупції, можна зазначити, що не існує єдиного підходу щодо визначення поняття „корупція”, оскільки це поняття в структурі суспільно-владних відносин постає складним і неоднозначним феноменом як одночасно політико-правова, суспільно-економічна та культурно-етична проблема. Водночас явище корупції є надзвичайно динамічним феноменом, здатним адаптуватися до будь-яких антикорупційних заходів, законодавчих новел та новостворених антикорупційних органів держави, застосовуваних ними різних форм інструментарію антикорупційної боротьби.

Вже за самим визначенням корупції є очевидним, що ключовою сферою її проявлення є система публічного врядування держави, органи державної виконавчої влади різних рівнів та виконавчі структури муніципального самоврядування. Корупція живиться нормативними прогалинами та наявністю дискреційних повноважень посадових осіб органів публічного врядування в ході надання ними різного роду адміністративних послуг як бізнес-структурам, юридичним особам, так окремим громадянам), зокрема, під час: процесу ліцензування діяльності суб'єктів економічної діяльності; реєстрації заснування приватних підприємств та громадських організацій, надання різного роду дозволів тощо. Так самоосновним джерелом живлення корупції є бюджетна сфера, можливість розпорядження різноманітними ресурсами, надання чи ненадання податкових та економічних пільг, створення „режиму найбільшого сприяння”, „патрунування”/„кришування” з боку владних структур господарським суб'єктам. Поширенню корупції сприяють кризові явища в суспільстві, політична нестабільність та економічні негаразди. Але найбільшим чинником розквіту корупції визнається відсутність в Україні інституту реальної політичної і кримінальної відповідальності влади за корупційні дії та відсутність нульової толерантності до неї суспільства.

Науковці досліджують феномен корупції, використовуючи різні методологічні підходи, завдання та сфери інтересів. Визначення поняття

„корупція” (від. лат. *corruptio* – підкуп) широко представлено в наукових словниках, як:

– безпосереднє використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення. Як правило, супроводжується порушенням законності (Великий енциклопедичний словник³);

– злочинна діяльність у сфері політики або державного управління, яка полягає у використанні посадовими особами довірених їм прав і владних можливостей для особистого збагачення. Сьогодні слово „корупція” має „подвійне призначення” – це ярлик, який можна навісити на політика, державного посадовця або підприємця, за що згодом будуть проведені деякі каральні дії; та це використання терміну „боротьба з корупцією” для підвищення рейтингу політика або посадової особи (Політичний словник⁴);

– розкладання економічної і політичної систем в державі, що виражається в продажності посадових осіб і громадських діячів; злочин, що виражається у використанні посадовою особою прав, наданих йому за посадою, з метою особистого збагачення; продажність, хабарництво, розповсюджені серед політичних діячів, великих чиновників і інших посадових осіб в державному апараті. Корупція завжди носить таємний, тіньовий характер, здійснюється в результаті змови суб'єктів управління політичної, господарської та інших сфер суспільного життя, тому її досить складно виявити і ліквідувати⁵;

Аналізуючи визначення корупції в енциклопедичних словниках, можна констатувати про варіативність корупційності проявів з точки зору системи цінностей суспільства, моральних та правових норм, економічної та виробничої сфер.

³ Великий енциклопедичний словник. Onlinedics: веб-сайт. URL: <http://www.onlinedics.ru/slovar/bes/k/korruptsija.html>

⁴ Політичний словник. Onlinedics: веб-сайт. URL: <http://www.onlinedics.ru/slovar/pol/k/korruptsija.html>

⁵ Політичний словник...

Щодо ціннісно-нормативного підходу до визначення корупції можна виділити роботи В. Гарматюка, М. Кінаша, Ю. Куца, В. Мамонової, О. Радченка. Так, відомий дослідник В. Гарматюк наголошує, що „корупція являє собою суспільно небезпечне явище, зумовлене кризовими особливостями суспільного розвитку країни, яке характеризується свідомим порушенням правових і етичних норм у здійсненні владних повноважень посадовими особами, з одного боку, та зацікавленими суб'єктами – з другого, що призводить до негативних наслідків у всіх сферах суспільного життя. Разом з тим, поняття корупції без елементу реалізації владних повноважень не може застосовуватися, оскільки процес реалізації владних повноважень є основним категоріальним елементом поняття корупції”⁶. М. Кінаш зазначає, що „корупція породжується соціумом і стосунками в ньому, коли відособлення управлінських функцій в різних сферах (господарських, суспільних і тому подібне) породжує у посадовій особі можливість розпоряджатися ресурсами, приймати рішення не на користь цього ж суспільства, а виходячи зі своїх корисливо-егоїстичних мотивів”⁷.

Харківські професори Ю. Куц та В. Мамонова відмічають, що корупція – це не просто сукупність певних протиправно-корисливих діянь, а особливо небезпечне „соціальне зло, породжене глибинними соціальними протиріччями суспільства, держави та її інститутів”, коли такі ключові цінності як право, мораль, соціальна справедливість, почуття жалю вихолощуються або зовсім йдуть з повсякденного життя. Благополуччя людини, недоторканність власності, юридичну рівність, соціальна справедливість, свобода втрачають свій початковий сенс, підміняються вседозволеністю, спрагою збагачення, зарозумілим ставленням до людини праці, принизливим поділом на „багатих” і „бідних”⁸.

---

⁶Гарматюк В. О. Теоретично-правові аспекти протидії корупції в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 22.

⁷Кінаш М. М. Корупція як соціальне негативне явище. *Форум права*. 2012. № 4. С. 458.

⁸Куц Ю. О., Сінченко В. М., Мамонова В. В., Газарян С. В. Територіальна громада: знаннєвість, дієвість: моногр. [За заг. ред. Ю. О. Куца]. Харків : "Апостроф", 2011. С. 303.

Дослідження особливостей та проявів корупції свідчить, що вона носить системно-організований характер, охоплюючи усі ланки та рівні державного апарату, проявляється у різного роду зловживаннях службовими положеннями високопосадовців та службовців органів публічного врядування в групових та особистих інтересах; цілеспрямованому розкраданні національного багатства держави та незаконному збагаченню, що у свою чергу призводить до створення умов до посилення влади корупційних структур; формуванні корупційних мереж зі стійкими зв'язками та круговою порукою щодо забезпечення безкарності корупційної діяльності; корупційні мережі прагнуть все більше контролювати ключові сфери життєдіяльності суспільства.

Корупція безпосередньо полягає у незаконній діяльності керівників та посадових осіб органів державної виконавчої влади, виконавчих структур муніципалітетів та об'єднаних територіальних громад, муніципальних підприємств з метою отримання незаконних доходів, одержання майна, та цінних паперів, послуг чи пільг як для себе так і в інтересах третіх осіб.

О. Радченко та С. Задорожний наголошують на тому, що „найбільш загрозливим є той факт, що в корупційні відносини сьогодні виявляється втягнутим чи не все українське суспільство, де в число корупціодавців (тобто тих, хто дає хабарі або іншим чином сплачує корупціонерам за отриману послугу) входять представники чи не усіх верств та прошарків нашого суспільства. Це є логічною реакцією суспільства на неефективну й нестабільну економічну та соціальну політику держави”⁹.

На думку О. Сахань – „корупція стала одним із основних джерел деструктивності влади, наслідки діяльності якої можуть бути трагічними для функціонування політичної системи суспільства та життя людей”¹⁰. В

⁹Радченко О. В., Задорожний С. А. Ідентифікуючі ознаки корупції в Україні: кластерний підхід. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Державне управління*. 2017. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpsdu_2017_1_16.

¹⁰Сахань О. М. Корупція в сучасній Україні як джерело деструктивності влади. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"*. 2015. № 4. С. 113.

українському суспільстві в умовах планово-олігархічного капіталізму, де влада трансформується у бізнес, і навпаки, корупція набуває зовсім іншого змісту, характеру і іншої стратегії реалізації. Останню можна визначити як „захват” або „скупку” держави. „Олігархи були названі олігархами, тому що вони мають реальну владу, державну владу. Вони формували „правила гри”. Вони призначали міністрів, інколи уряди повністю, та слідкували за задоволенням власних інтересів. Вони формували новий правлячий, законодавчий і бюрократичний клас у центрі, регіонах та закордоном”¹¹.

Дослідник Є. Вдовиченко наголошує на сприйнятті корупції на повсякденному рівні як суспільної норми, „хоча на рівні вербальних висловлювань більшість населення декларативно підтримує думку про небезпечність цього явища ... це одразу легітимізує відповідні соціальні структури, до речі, тіньові, як результат відповідних соціальних практик...”¹².

Нарешті В. Мельченко та Ю. Деркаченко узагальнюючи міжнародно-правові тлумачення поняття корупції резюмують, що „викладені в офіційних документах Ради Європи та ООН, визначення корупції передбачають зловживання державною владою для особистих переваг (одержання матеріальних чи нематеріальних цінностей), в цілях груп та третіх осіб. Визначення допомагає зрозуміти, що корупція набагато ширша за хабарництво та підкуп. Вона охоплює непотизм (підтримка та заміщення вигідних (прибуткових) посад родичами та друзями) та численні форми привласнення суспільних коштів з метою особистого використання”¹³.

Вже не перший рік політики та вчені констатують, що в Україні корупція набула „ендемичного характеру”¹⁴ та стала загрозливим чинником державної

¹¹Фоміна М. В., Кузьменко В. В. Сутність, форми і класифікація корупційних відносин. Cyberleninka: веб-сайт. URL: <https://cyberleninka.ru/journal/n/ekonomicheskij-vestnik-universiteta-sbornik-nauchnyh-trudov-uchenyh-i-aspirantov>

¹²Вдовиченко Є. В. Сутність корупції, її принципи і властивості (філософський контекст). *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип. 9. С. 15.

¹³Мельченко В. І., Деркаченко Ю. В. Основні наукові підходи тлумачення поняття корупція. *Молодий вчений*. 2021. № 3(2). С. 292.

¹⁴Радченко О. В. Геостратегічна Україна. *Публічне урядування : збірник*. № 3 (4) 2016. С. 130.

безпеки. Як зазначено в Антикорупційній стратегії України, багаторічне існування корупції в Україні виключає можливість швидкого її подолання, вона є явищем динамічним, має високий рівень латентності. Сьогодні корупція пронизує сферу національних інтересів, публічної політики та управління, впливає на процеси підготовки, прийняття та впровадження політичних і управлінських рішень; сферу виробництва та фінансів; становить небезпеку зрощення бізнесових структур і політичної влади, яка відстоює або лобіює власні інтереси, а не державні.

Високий рівень корупції в нашій державі забезпечують: відсутність політичної волі щодо запровадження дієвих механізмів протидії корупції; надмірний вплив окремих олігархічних груп на прийняття державних рішень і кадрові призначення; непрозорість та закритість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, неефективна участь правоохоронних органів (а, часом, і протидія) у антикорупційних заходах; нерегульованість конфлікту інтересів; низький рівень забезпечення захисту прав власності; недосконалість системи судоустрою; недотримання законодавства у сфері протидії корупції; недотримання правил професійної етики та доброчесності на публічній службі; відсутність публічного контролю за доходами та видатками державних службовців, а також ефективних механізмів участі суб'єктів громадянського суспільства у формуванні та реалізації антикорупційної політики.

Також однією з головних причин корупції в Україні є відсутність інституту політичної, правової, історичної та моральної відповідальності політичних лідерів та високопосадовців за корупційні правопорушення. В нормативно-законодавчій базі чітко не прописано визначення повноважень органів державної влади, юридичних осіб і громадських антикорупційних організацій, які займаються боротьбою з корупціонерами; адміністративні процедури і процеси надання публічних послуг; юридичні норми щодо притягнення до відповідальності за вчинення посадовцями корупційних

правопорушень часто ігноруються й корупціонери залишаються безкарними; випадки притягнення до реальної відповідальності за корупційні правопорушення високопосадовців та осіб, які користуються недоторканністю – народних депутатів, суддів, прокурорів є вкрай мізерними.

Для перемоги в боротьбі з корупцією Україні потрібні не тільки практична імплементація положень антикорупційного законодавства європейського рівня, як практична реалізація комплексу адміністративно-правових, організаційних та інших системних заходів протидії, запобігання й боротьби з корупцією, та – головне – існування політичної волі найвищих керівників української держави.

Корупція виступає виміром управлінської неефективності органів публічної влади та їх посадових осіб в окремих галузях, сферах життєдіяльності держави і суспільства. Відбувається про злиття економічної та політичної корупції, що вражають всі рівні ієрархії органів публічної влади, і, як наслідок, делегітимізують інституції публічної влади. Корупція розглядається як "соціально-психологічний феномен та форма соціальних відносин, що передбачає взаємозв'язок корупції та політичного впливу в ході реалізації суспільно-владних відносин, коли корупційні відносини стають формою використання влади державними службовцями, промислово-фінансовими групами, партіями, суспільно-політичними рухами як інструменту впливу на політичні процеси в країні"¹⁵. Корупція тісно пов'язана з національною та державною безпекою, що особливо загострюється в умовах війни. На цьому наголошує один з керівників Служби безпеки України І. Дралюк, за твердженням якого „аналіз ситуації з протидією та запобіганням корупції в Україні свідчить, що зазначене негативне явище на сьогодні набуло ознак системності та перетворилось на один з основних чинників, що створює реальну загрозу національній безпеці і демократичному розвитку держави”¹⁶.

---

¹⁵Офіційний сайт *Transparency International Ukraine*. URL : <https://cpi.ti-ukraine.org/#/>

¹⁶Дралюк І. М. Проблеми формування державної антикорупційної політики та реалізації нового антикорупційного законодавства України. *Наше право*. 2015. №2. С. 179.

Факти корупції всередині органів державної та місцевої влади особливо вражають суспільство і громадськість, підривають довіру громадян до всієї системи державних інституцій. Корупція в органах державної та місцевої влади негативно впливає на результати боротьби зі злочинністю. Вона є тим фактором, який сприяє уникненню злочинців від відповідальності, позначається на дотриманні самими співробітниками державної та місцевої влади дисципліни та законності. Відтак в багатьох випадках понятійно дефініції „національна безпека” та „корупція” складаються в одному контексті, коли різного роду корупційні відносини та прояви розглядаються як одна з головних загроз національній безпеці держави. Особливо це стосується міжнародних та експертних і фахових оцінок сучасної соціально-політичної ситуації в Україні. Адже саме політична корупція у вищих ешелонах української влади призвела до двох революційних майданів, а також до неочікуваної з боку офіційної корумпованої центральної влади перемоги несистемного представника неполітичного сектору громадянського суспільства Володимира Зеленського на останніх Президентських виборах в Україні навесні 2019 р¹⁷.

Таким чином, підводячи короткі підсумки аналізу міждисциплінарного категоріально-понятійного апарату науки публічного врядування, слід відзначити, що в сучасному науковому дискурсі існує значна кількість різноманітних, в тому числі й суперечливих підходів до розуміння й розкриття проблематики державної політики запобігання та протидії корупції. Насамперед, це проявляється у різночитанні окремими дослідниками відповідних визначень і дефініцій, що зумовлює існування різних поглядів і точок зору як стосовно впливу корупційних проявів на публічно-управлінські, економічні та соціальні процеси, так і на стан суспільно-політичного розвитку держави в цілому.

---

¹⁷ Сорока С. Зеленський і Система: які варіанти розвитку подій. *Інтернет-видання "Українська правда"* 01 травня 2019 р. URL :<https://www.pravda.com.ua/columns/2019/05/1/7213958/>

1.2 Джерельний аналіз українського наукового дискурсу проблематики запобігання та протидії корупції

Аналіз наукового дискурсу проблематики запобігання й протидії корупції надає можливість стверджувати про велику увагу експертів, науковців, українських мас-медіа та громадськості до цього явища. Варто зазначити, що за цією тематикою Національна бібліотека імені В. Вернадського налічує понад 3000 публікацій, в тому числі понад 100 дисертаційних досліджень та близько 2000 наукових статей в фахових українських виданнях, близько 50 тематичних монографій, різного роду стратегічних та аналітичних матеріалів тощо. Даний факт підтверджує значну роль, яку відіграє антикорупційна політика в демократичному державотворенні України.

Для нашого джерелознавчого аналізу ми обрали переважно публікації останніх 10–15 років, які в найбільшому узагальненні систематизували за ознаками основної тематичної спрямованості з позицій тієї чи іншої галузей пізнання в наступні групи: філософсько-сутнісного підходу, право-нормативного підходу, економічного підходу, державно-управлінського підходу, інституціонального підходу та соціально-політичного підходу. Схематично систематизація дискурсного простору проблематики запобігання та протидії корупції представлена на Рис. 1.1.

Розглянемо більш детально науковий доробок представників кожної з цих груп. Так, фокусуванням дослідницької уваги на філософсько-сутнісному змісті феномену корупції характеризуються публікації таких науковців як В. Андріяш та Г. Боднар, Г. Бевзо, Д. Керечан та К. Луцька, Л. Білінська, І. Богатирьов, І. Валюшко, Є. Вдовиченко, О. Зарічанський, О. Пархоменко-Куцевіл, А. Петрова та ін. Так, професор О. Пархоменко-Куцевіл з точки зору філософського підходу розглядає національну ідею, здатну створити суспільну атмосферу нульової толерантності до корупції та зміцнити

ментально-культурну єдність й тим самим укріпити українську державу та суспільство. Дослідниця переконана, що процес запобігання корупції повинен починатися із формування національної ідеї, яка б сприяла негативному відношенню до корупції, формувала посил того, що корупційні схеми – принижують особистість, її гідність, її авторитет, репутацію та самопочуття¹⁸.

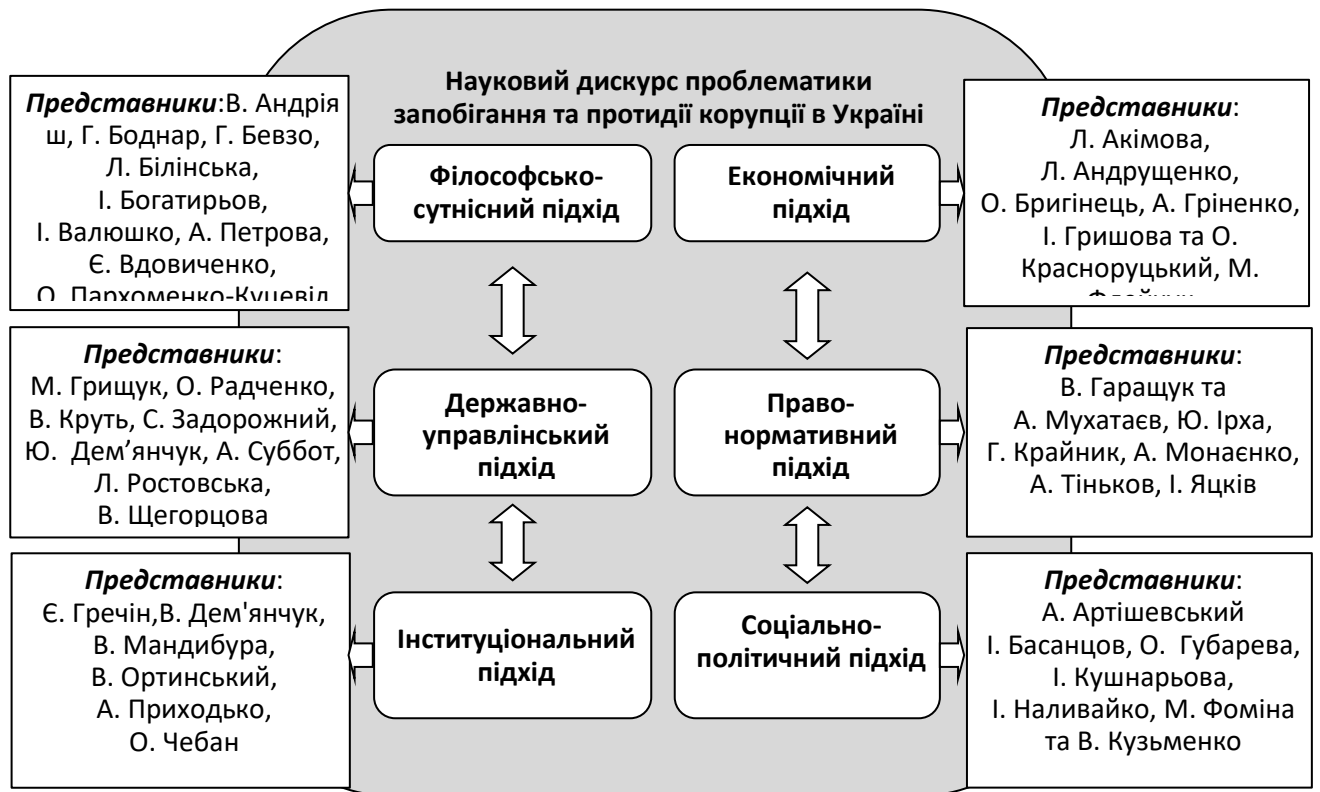

Рис. 1.1. Систематизація дискурсного простору проблематики запобігання та протидії корупції в Україні

В. Андріяш та Г. Боднар пов'язують боротьбу з корупцією та роль в цих процесах громадянського суспільства із завданнями „Цілей сталого розвитку” для України й нашого ключового зобов'язання перед ООН. Корупція стає однією з головних загроз державі, оскільки, – зазначають дослідники, – корупційні діяння не мають географічних кордонів та можуть зашкодити

¹⁸Пархоменко-Куцевіл О. Формування національної ідеї як основа запобігання розвитку корупції в українському суспільстві. *Демократичне врядування : науковий вісник*. 2018. Вип. 21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2018_21_9

ініціативам, які сприятимуть сталому розвитку людства. Конвенція ООН проти корупції (UNCAC) визнає важливу роль громадянського суспільства в боротьбі з корупцією, проте наразі в українському законодавстві існує багато прогалин, подекуди штучно створених представниками влади для зловживання владою, покривання корупції, обмеження ролі громадянського суспільства в контролі за діяльністю органів державної влади. Відтак, вважають автори, державне управління має ґрунтуватися на принципах верховенства права, рівності громадян перед законом, чесності та прозорості влади, а його пріоритетом має стати захист прав, свобод і законних інтересів громадян, національних інтересів України, одним з найважливіших серед яких є боротьба з корупцією в органах державної влади¹⁹.

Аналогічних поглядів дотримується заслужений діяч науки і техніки України професор І. Богатирьов, який у запобіганні корупції вбачає одну з головних умов сталого розвитку транзитивного суспільства. На думку цього дослідника якщо держава нездатна ефективно протидіяти корупційним проявам в середині самої себе, малопереконливими будуть будь-які запевнення про її спроможність захистити права і законні інтереси громадян²⁰.

Спираючись на загальну філософію науки Л. Білінська досліджує феномен корупції як соціальне, психологічне та моральне явище, яке охоплює всю сукупність корупційних діянь, пов'язаних з неправомірним використанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави, наданої їм влади, посадових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших корупційних правопорушень, які створюють умови для вчинення корупційних діянь чи є приховуванням їх або потуранням їм²¹.

¹⁹ Андріяш В., Бондар Г. Роль громадянського суспільства у досягненні сталого розвитку та боротьбі з корупцією в Україні. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2018. №1. С. 46.

²⁰ Богатирьов І. Запобігання корупції як одна з умов сталого розвитку транзитивного суспільства. *Публічне право*. 2018. №1 (29). С. 19.

²¹ Білінська Л. Корупція як соціальне, психологічне та моральне явище. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2013. № 6-1. Том 1. С. 138.

Філософський контекст сутності корупції, її принципи і властивості розглядає Є. Вдовиченко²²; корупцію як феномен глобалізованого суспільства – Г. Бевзо, Д. Керечан та К. Луцька²³; соціальні чинники протидії корупції в Україні – І. Валюшко²⁴; соціально-правовий вимір корупції – А. Петрова²⁵, психологічні витоки корупційної поведінки – О. Зарічанський²⁶.

Другою значною за обсягом групою дискурсного простору досліджуваної проблематики є державно-управлінський, в царині якої плідно працюють М. Гришук, С. Задорожний, В. Круть, О. Мусієнко, О. Радченко, Л. Ростовська, А. Суббот та Ю. Дем'янчук, В. Щегорцова та ін.

Так, М. Гришук розкриває причини поширення корупції в системі публічного врядування нашої країни, які „є наслідком викривлення законодавчо дефініюваних форм, принципів, методів, механізмів у сфері державного управління, зниження рівня захищеності основоположних прав і свобод людини та громадянина, фрагментація державної політики”²⁷. А. Субботта Ю. Дем'янчук фокусують дослідницьку увагу на адміністративно-правових засадах запобігання і протидії корупції в системі Державної служби України²⁸.

О. Радченко та С. Задорожний зосереджуються на проблематиці боротьби з корупцією в системі державного управління, підкреслюючи, що корупція є несумісною з демократією, оскільки вона ставить під удар серцевину демократичного устрою – конституційно гарантовану систему

²²Вдовиченко Є. Сутність корупції, її принципи і властивості (філософський контекст). *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип. 9. С. 15-19.

²³Бевзо Г. А., Керечан Д. М., Луцька К. П. Корупція як негативне соціальне явище у сучасному глобалізованому суспільстві. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. Серія : Юридичні науки. 2021. № 11(2). С. 65-70.

²⁴Валюшко І. Соціальні чинники протидії корупції в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 2. С. 69–73.

²⁵Петрова А. Корупція як соціально-правовий феномен. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2015. №4. С. 96 – 102.

²⁶Зарічанський О. Психологічні витоки корупції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2022. Вип. 2. С. 14-18.

²⁷Гришук М. О. Політика України у сфері запобігання і подолання корупції: проблемні аспекти та перспективи удосконалення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. Вип. 2. С. 24.

²⁸Суббот А. І., Дем'янчук Ю. В. Актуальні проблеми стану дослідження адміністративно-правових засад запобігання і протидії корупції в системі Державної служби України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. Серія : Юридичні науки. 2022. № 1. С. 37-43.

захисту прав, свобод та законних інтересів громадян²⁹. В. Круть розкриває пандемічний характер української високорівневої елітарної корупції, її розгалуженість, що спостерігається в Україні й базується на тому, що відодиночних, розрізнених схем корупція переходить до організованих та скоординованих дій, об'єднаних в злочинні спільноти, які утворюють корупційні мережі³⁰.

Необхідність невідкладного подолання корупції за В. Щегорцовою, обумовлюється тим, що вона за ефектом ланцюгової реакції породжує цілий спектр інших системних загроз: підриває верховенство права й основи державного управління, мораль суспільства, стабільність демократичних процесів, порушує принципи рівності та соціальної справедливості, породжує латентну монополізацію ринку й підриває правові основи вільної, добросовісної конкуренції, призводить до перекосів в оптимальному поєднанні методів адміністративного регулювання й ринкового саморегулювання на всіх рівнях влади та управління³¹.

К. Ростовська обґрунтовує думку, що обмеження масштабів корупції в органах публічної влади нашої держави значною мірою залежить від чіткого визначення повноважень і функцій політичних та державних інституцій, їх керівників та посадових осіб; від запровадження демократичних принципів, форм і методів державного управління, створення умов для всебічного розвитку інституцій громадянського суспільства, формування дієвого механізму громадського контролю за владними інституціями³².

Більш конкретно аналізується взаємозв'язок корупції та суспільно-політичних інститутів в межах третьої групи нашої систематизації наукового

²⁹Radchenko Oleksandr, ZadoroznyjSergij. CorruptionversusdemocracyasthemainfactorinhumanrightsviolationsinUkraine. GubernaculumetAdministration, 2018. N 1(17) Pp. 59–72.

³⁰Круть В. Високорівнева корупція в системі державного управління України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 2. С. 96

³¹Щегорцова В. Шляхи запобігання і протидії корупції в органах публічного управління України. *Державне будівництво*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_40

³²Ростовська К. Протидія корупції як специфічний вид діяльності у сфері державного управління. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право*. 2015. № 1151, вип. 19. С. 79.

дискурсу, де відзначимо таких дослідників як Є. Гречін, В. Дем'янчук, В. Мандибура, О. Чебан. В інституційному плані науковці фокусують основну увагу на аналізі корупції як відповідного соцієтально-політико інституту, його функціях, структурних складових, суб'єктах та механізмах тощо.

Зокрема, В. Мандибура розглядає „інститут корупції” як „полімерне суспільне явище, що гносеологічно відображає складну та реально існуючу систему спотворено-викривлених і аномально-патологічних економічних, соціальних, політичних, ідеологічних, правових, морально-етичних тощо відносин, норм, зв'язків та процесів”. На його думку „корупція набуває ознак системного феномену, наслідки впливу якого полягають не лише в деструктивному ураженні основних життєво важливих сфер суспільства. Корупційна патологія стає іманентною властивістю соціально-економічного життя країни, перетворюючи його на цілком суспільно-прийнятний і допустимий спосіб "хворобливого" існування, що неминуче зрештою посилює деградацію, політичне зрадництво інтересів держави та суспільний занепад”³³.

О. Чебан розкриває сучасні теоретичні підходи до визначення корупції в публічному управлінні. Науковець зазначає, що в інституційному плані інфраструктурними передумовами корупції є влада, можливості, які вона надає, при цьому головною особливістю корупції є те, що корупційні дії мають найбільший прояв при сполучення цих двох факторів – влади та можливості³⁴.

Є. Гречін досліджує інституціональні аспекти корупційних ризиків та зазначає, що „основною характерною особливістю корупційних ризиків виступає наявність таких умов діяльності органів державної влади, місцевого само-врядування, організацій та посадових осіб, що визначають можливості для корупційних проявів у відповідній сфері. Ці умови можуть мати досить

---

³³Мандибура В. Корупція: інституційна сутність та механізми подолання. *Економічна теорія*. 2017. № 1. С. 61.

³⁴Чебан О. Теоретичні підходи до визначення корупції в публічному управлінні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 2(83). С. 54.

широке розмаїття, однак більшість із них можна віднести до категорії інституціональних, тобто пов'язаних із застосуванням норм і правил”³⁵.

В. Дем'янчук розгортає систему критеріїв оцінки інституційної ефективності взаємодії між суб'єктами протидії корупції, до якої включає: рівень доступу до інформації, яка використовується різними суб'єктами протидії корупції; кількість та результативність спільно проведених спецоперацій; масштабність залучення спільних матеріально-технічних та інших ресурсів у процесі реалізації законодавчо визначених функцій; стан контрольованості процесу взаємодії; рівень суспільної довіри до всієї системи антикорупційних суб'єктів³⁶.

Четверта група систематизації наукових підходів в контексті нашого дослідження – економічна. В рамках цієї групи варто виокремити таких дослідників як Л. Акімова, Л. Андрущенко, О. Бригінець, С. Бугера, А. Гріненко, І. Гришова та О. Красноруцький, М. Флейчук та ін.

Так, професор Л. Андрущенко розкриває економічні аспекти корупції, здійснює аналіз прорахунків українського суспільства та української влади в стратегії й тактиці боротьби з цим протиправним явищем. Ключовими ознаками корупційних проявів він називає існування „тіньової економіки”, процвітання злочинності, недієздатність у забезпеченні правопорядку, відсутність реальних інвестицій, запекла політична боротьба, соціальна напруга³⁷. У своїй докторській дисертації М. Флейчук ще у 2010 році попереджувала про незворотній вплив тінізації і корупції на глобальний розвиток, оскільки вони акумулюють людський капітал, значні обсяги природних та фінансових ресурсів, гальмують інноваційну активність, унеможливають стратегічне програмування та інституціональне

³⁵Гречин Є. Корупційні ризики в інституціональному дискурсі. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2018. № 2. С. 68.

³⁶Дем'янчук В. Шляхи удосконалення рівня взаємодії між суб'єктами запобігання та протидії корупції в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1. С. 100.

³⁷Андрущенко Л. Сутність явища "корупція" та причини її існування в Україні. *Право і суспільство*. 2016. № 3(1). С. 149.

проектування на глобальному та національному рівнях, поглиблюючи деформації та диспропорції структури соціально-економічної системи держави у довгостроковій перспективі³⁸.

Теоретичні та методологічні основи корупції як системного явища в сучасній українській економіці, є предметом наукової розвідки С. П'ясецької-Устич, котра визначає основні види корупції в економічній сфері, систематизує основні підходи економічної теорії до інтерпретації поняття корупції, з'ясовує причини виникнення корупційних економічних відносин³⁹. Предмет, об'єкт і суб'єкт економічної безпеки, аналіз систематизованих за окремими сферами чинників впливу на механізми державного управління економічною безпекою України розкриває у своїх публікаціях Л. Акімова⁴⁰. Вплив корупції на рівень фінансової безпеки держави досліджує О. Бригінець⁴¹, Корупцію як загрозу економічній безпеці, чинник обмеження життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави в цілому та реальну загрозу нашого вступу до Європейського Союзу визначає А. Гріненко⁴², економічної безпеки бізнесу в аспекті виникнення корупційних ризиків, їх впливу на діяльність бізнесу досліджують І. Гришова та О. Красноручький⁴³, шляхи формування антикорупційної політики для запобігання корупційній злочинності у сфері економіки пропонує С. Бугера⁴⁴.

³⁸Флейчук М. Теоретико-методологічні засади детінізації економіки та протидії корупції в Україні в умовах глобалізації: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 21.04.01. Рада нац. безпеки і оборони України ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. К., 2010. С. 3.

³⁹П'ясецька-Устич С. Теоретичні аспекти аналізу корупції як системного явища в сучасній українській економіці. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28(1). С. 19-26.

⁴⁰Акімова Л. Механізми державного управління економічною безпекою України: аналіз чинників впливу, систематизованих за окремими сферами її розвитку. *Аспекти публічного правління*. 2018. № 6-7. Том 6. С. 5 – 13.

⁴¹Бригінець О. Вплив корупції на рівень фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2014. № 2. С. 10-14.

⁴²Гріненко А. Корупція – основна загроза економічної безпеки України при вступі до Європейського Союзу. *Інтелект XXI*. 2018. № 1. С. 49-53.

⁴³Гришова І., Красноручький О. Корупційні ризики та зарубіжна методологія їх оцінювання в системі економічної безпеки бізнесу. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 4. С. 40-45.

⁴⁴Бугера С. І. Шляхи формування антикорупційної політики для запобігання корупційній злочинності у сфері економіки. *Право і суспільство*. 2022. №. 3. С. 197-201.

П'ята група наукових підходів в рамках запропонованої систематизації – право-нормативна. Вона містить дослідження насамперед законодавчих аспектів та юридичних нюансів кваліфікації й визначення корупційних правовідносин, норм та процесуальних особливостей боротьби з корупцією. Серед представників юридичної школи виокремимо таких науковців як В. Гаращук та А. Мухатаєв, Ю. Ірха, Г. Крайник, А. Монаєнко, А. Тіньков, І. Яцків.

Так, розгорнутий аналіз поняття корупції та корупційних правопорушень, тенденції розвитку антикорупційного законодавства, його сильні та слабкі сторони представлені в монографії В. Гаращука та А. Мухатаєва, в якій авторами розроблено класифікацію видів (рівнів) корупції, здійснено порівняльний аналіз чинного та перспективного антикорупційного законодавства України⁴⁵.

Г. Крайник детально аналізує актуальні законодавчі новації щодо відповідальності за корупційні правопорушення⁴⁶. Ю. Ірха розкриває поняття, сутність та роль правових заборон і обмежень у запобіганні та протидії корупції в Україні⁴⁷. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні є предметом дисертаційного дослідження І. Яцків. Вона констатує, що корупція є однією з серйозних перешкод на шляху розвитку країни та що антикорупційна діяльність в нашій державі сьогодні потребує впровадження нових ефективніших заходів та ревізії існуючих. Адже українська держава практично нічого не може пред'явити суспільству в якості реальних досягнень з протидії корупції, натомість демонструючи поодинокі факти боротьби з корупціонерами⁴⁸. Правові засади протидії політичній

⁴⁵Гаращук В., Мухатаєв А. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія. Нац акад. прав. наук України, Ін-т вивч. пробл. злочинності, Служба безпеки України, Ін-т дослідж. пробл. держ. безпеки. Х. : Право, 2010. 143 с.

⁴⁶Крайник Г. Законодавчі новації щодо відповідальності за корупційні правопорушення в 2014–2016 роках. *Науковий вісник Сіверщини. Серія : Право*. 2018. № 1. С. 162-172.

⁴⁷Ірха Ю. Б. Поняття, сутність та роль правових заборон і обмежень у запобіганні та протидії корупції в Україні. *Інформація і право*. 2022. № 3. С. 97-109.

⁴⁸Яцків І. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / І. І. Яцків ; Відкритий міжнар. ун-т розв. людини "Україна". К., 2011. С. 3.

корупції в органах державної влади України в контексті прийняття нового антикорупційного законодавства характеризує А.Тіньков⁴⁹.

Доктор юридичних наук, професор А. Монаєнко корупцію розглядає через призму адміністративно-правових режимів у сфері державної безпеки⁵⁰.

В рамках шостої групи – соціально-політичного підходу представлено роботи, пов'язані з впливом корупції на суспільно-владні відносини в соціальній сфері й політиці, її впливу на масову свідомість та весь хід суспільного розвитку нашої держави. в цій царині успішно працюють А. Артїшевський, І. Басанцов та О. Зубарева, І. Кушнарьова, І. Наливайко, М. Фоміна та В. Кузьменко. Саме в контексті соціально-політичного підходу Л. М. Лис зазначає, що „Україна є однією з найкорумпованіших держав світу. Через готовність сприйняття українським суспільством корумпованого типу поведінки і відсутність реальної протидії корупція стає нормою поведінки на державному, регіональних і місцевих рівнях”⁵¹.

Так, теоретичні та практичні проблеми корумпованості українського суспільства, що є однією з основних перешкод на шляху справжньої інтеграції України до європейського простору, досліджують І. Басанцов та О. Зубарева. Автори ґрунтовної монографії „Корупція в Україні: сучасні реалії та ефективні засоби протидії” пропонують власне бачення теоретико-методологічних засад формування антикорупційної системи з прогресивними методами і формами протидії та обґрунтуванню підходів до їх упровадження з урахуванням сучасних досягнень науки, техніки та позитивного світового досвіду⁵².

Політико-правовий концепт феномена політичної корупції формульовано в монографії „Політична корупція: порівняльно-

⁴⁹Тіньков А. Правові засади запобігання політичній корупції в органах державної влади України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 341.

⁵⁰Монаєнко А. Нові аспекти дослідження адміністративно-правових режимів у сфері державної безпеки. *Держава та регіони*. 2014. №3 (45). С. 127 – 128.

⁵¹Лис Л. М. Вплив корупції на економічне зростання. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2023. Вип. 41. С. 65.

⁵²Басанцов І., Зубарева О. Корупція в Україні: сучасні реалії та ефективні засоби протидії : монографія. Суми : Сум. держ. ун-т, 2016. 179 с.

політологічна концептуалізація” І. Кушнарьова, де автор характеризує особливості політичної корупції в Україні та антикорупційної політико-правової культури, на цій основі обґрунтовує роль антикорупційних цінностей у системі політико-правової ментальності. Дослідник пропонує авторську матрицю політично-корупційних дій, систематизує варіативність їх проявів та визначає форми політичної корупції та шляхи протидії їм у зарубіжних державах та в Україні⁵³.

Джерелом деструктивності влади в сучасній Україні називає корупцію О. Сахань, яка вбачає в корупції хронічну хворобу, що супроводжує людство майже весь час його існування, деформуючи основні соціальні процеси, які відбуваються в державі та суспільстві, руйнуючи цивілізовані соціальні регулятори поведінки людей⁵⁴. Корупцію як ключовий чинник процесів делегітимізації органів публічної влади в умовах системного конфлікту розглядає й А. Артешевський, зокрема, він розкриває основні типологічні характеристики корупції, аналізує роль громадянського суспільства в контексті опозиційних сил революції, що складають основу позасистемної опозиції⁵⁵.

Поняття корупції і її сутності у контексті взаємозв'язку і взаємообумовленості стосовно визначеної сфери суспільних відносин досліджують М. Фоміна та В. Кузьменко. Автори вбачають в корупції особливий вид, обмінних відносин, що здійснюються з порушенням формальних і неформальних інституційних обмежень та які об'єднують окремих людей, різні інститути в єдиний соціальний організм з „деформованою” ментальністю⁵⁶. Роль інститутів громадянського суспільства

⁵³Кушнарьов І. Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація : монографія. НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : Юридична думка, 2018. 406 с.

⁵⁴Сахань О. Корупція в сучасній Україні як джерело деструктивності влади. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"*. 2015. № 4. С. 112–129.

⁵⁵Артешевський А. Корупція в органах державної влади як чинник делегітимації політичної влади. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 130. С. 407-410.

⁵⁶Фоміна М. В., Кузьменко В. В. Сутність, форми і класифікація корупційних відносин. URL: <https://cyberleninka.ru/journal/n/ekonomicheskij-vestnik-universiteta-sbornik-nauchnyh-trudov-uchenyh-i-aspirantov>

у запобіганні і протидії корупції в органах публічної влади висвітлює І. Наливайко⁵⁷.

Підсумовуючи проведений джерелознавчий аналіз останніх публікацій українських науковців та дослідників в контексті боротьби з негативним соціетальним явищем корупції зазначимо, що у вітчизняному дискурсному полі дуже широко ведеться дискусія та обговорення цих надзвичайно актуальних проблем. Однак попри чималий науковий доробок наведених вище публікацій, системне бачення як реального стану корупції в Україні, так і ефективної боротьби з нею поки що відсутнє, а здійснення різними науковцями та експертами залежно від обраного предмета і проблематики власних досліджень фрагментарного аналізу не дозволяє в цілому уявити реальну картину корупційної ситуації у нашій державі.

Піддана аналізу джерельна база систематизовані нами у шести групах, де проблеми запобігання та боротьби з корупцією розглядаються крізьпризму уваги до особливостей філософсько-сутнісного змісту феномену корупції та корупційних суспільно-владних відносин; державно-управлінському вимірі корупційних проявів та системі публічних антикорупційних заходів в Україні; усвідомлення корупції як латентного соціально-політичного, адміністративно-економічного та ментально-психологічного інституту; процесах впливу корупції на поширення тінізації й криміналізації економіки, порушення доброчесної конкуренції; нормативно-правових та юридичних нюансах корупційних правопорушень, процесуальних нормах та юридичних практиках боротьби з корупційними явищами; негативному впливу корупції на хід суспільно-владних відносин в країні, викривлення етичних настанов масової свідомості суспільства та гальмування нашого цивілізаційного розвитку та євроінтеграційного поступу.

---

⁵⁷Наливайко І. О. Роль інститутів громадянського суспільства у запобіганні і протидії корупції в органах публічної влади. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 27-30.

1.3. Систематизація форм і проявів корупції в системі публічної влади

Корупція в тих чи інших формах і вимірах існує в переважній більшості сучасних країн. Вона давно перетворилася на „одну з найглобальніших проблем, вищу за крайній рівень убогості, безробіття, зростання вартості продовольства, енергетики, загрозові зміни клімату та тероризму. Її значення в сучасному світі не може бути недооціненим, оскільки саме вона є однією з основних причин бідності в усьому світі”⁵⁸.

Не дивно, що в сучасному політико-правовому полі та в наукових і публіцистичних статтях існує значна кількість спроб її типологізації та систематизації. Так, наприклад, А. Хайденхаймер та М. Джонсон поділяють корупцію на „білу”, „сіру” та „чорну”, де „біла” корупція означає дії, з приводу яких у громадській думці існує певна згода, вони не вважаються нелегітимними та, по суті, інтегровані в культуру; „сіра” означає дії, щодо яких немає ніякої суспільної згоди (саме навколо сірої корупції виникають основні публічні скандали); „чорна” корупція означає корупційні практики, що засуджуються усіма верствами суспільства⁵⁹. І. Амундсен поділяє корупцію на два базові види: бюрократичну („дрібну”) й політичну („велику”) та називає основними формами корупції хабарництво, розтрату, шахрайство та вимагання. При цьому, на думку норвезького дослідника „дрібна” корупція є більш поширеною, ніж „велика” корупція, проте хабарі, подарунки, послуги у разі бюрократичної корупції становлять незрівнянно нижчі суми, ніж у політичній корупції”⁶⁰.

О. С. Бондаренко та Д. В. Малетов вважають, що „корупція буває: інертною, поступовою та активною. У разі інертної корупції корупційні діяння

⁵⁸Holmes L. Corruption: A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2015. С. 4.

⁵⁹Heidenheimer A., Johnston M. Political Corruption: Concepts and Contexts. Transaction Publishers, 2011. С. 152.

⁶⁰Amundsen I. Corruption: Definitions and concepts. *Norwegian Agency for Development Cooperation*. 2000. URL: https://etico.iiep.unesco.org/sites/default/files/2018-05/corruption_definitions_and_concepts.pdf

охоплюють не більше 10%. Є розрізнені прояви тіні та корупції. За поступової корупції кількість корупційних діянь зростає з 20 % до 50 % на рік. Функціонування макроекономічного простору знаходиться під впливом об'єктивних економічних законів. Діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування відбувається переважно в рамках законодавства. Підприємницька діяльність здійснюється в правовому полі. Водночас є поодинокі випадки зловживання службовим становищем. При активній корупції кількість корупційних правопорушень зростає астрономічними темпами. 70 % підприємницької діяльності виходить за межі юридичної сфери, стрімко розвивається кримінальна економічна система, формується структура потужної організованої економічної злочинності та система корупційної діяльності. Державні інституції стають елементом корупції”⁶¹.

Авторитетна міжнародна організація Independent Commission Against Corruption поділяє корупційні діяння на наступні форми: хабарництво за законне і незаконне надання благ і послуг; вимагання та шантаж за законне і незаконне надання благ і послуг; розтрата, розкрадання, привласнення чужого майна, пов'язані зі зловживанням владою; протекціонізм, що виявляється в посадових просуваннях осіб за ознаками спорідненості, приятельських відносин або особистої відданості; фінансування приватних підприємств і організацій за рахунок державного або місцевого бюджету; приватизація з незаконною передачею державної власності в приватні руки; надання пільг зацікавленим особам; надання секретної службової інформації зацікавленим особам; надання права або можливостей укласти вигідні контракти; сприяння в укладенні невигідних для держави контрактів з іноземними фірмами; підкуп виборців; зрощення органів управління зі злочинними елементами; приховування злочинів

⁶¹Бондаренко О. С., Малетов Д. В. Типологізація корупції: теоретико-прикладні критерії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 251-252.

окремих осіб і забезпечення їх безкарності; лобіювання інтересів тіньової економіки у відповідь на політичну підтримку або висування на посади у владних структурах⁶².

О. Д. Настечко поділяє корупцію на: *ситуативну* (спонтанні дії, що відбуваються без планування і є неадекватною реакцією на безпосередньо проведену службову дію на чиюсь користь в обхід закону та норм, або таку, що безпосередньо крокує за корупційною дією); *структурну* (має місце, коли продажність політиків, службовців та інших посадовців субсидується протягом тривалого часу або якщо корупція має неодноразовий характер) та *системну* (становить собою складову частину організованої злочинності, та проявляється в усталених діях організованих злочинних угруповань, що спрямовані на поставлення державних, суспільних, економічних та політичних установ під контроль злочинних організацій⁶³).

У свою чергу С. В. П'ясецька-Устич та К. Р. Клочанказа рівнем охоплення соціальних відносин виокремлюють випадкову, системну та клептократичну корупцію. На думку дослідниць „випадкова корупція зазвичай виникає у разі неправомірної вигоди у вигляді подяки. Систематична корупція має місце, коли корупційні правопорушення здійснюються постійно, з чітким розподілом ролей, видів діяльності та наявністю перевірених методів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Клептократична корупція може вплинути не тільки на сферу державного управління та рівень економічного розвитку держави, але стає невід'ємною частиною адміністративних відносин. У цій формі корупції корупційні схеми стають атрибутом управлінських рішень, закони приймаються на виконання

⁶²Independent Commission Against Corruption (ICAC). *Web-portal ICAC*. URL: <http://www.icac.nsw.gov.au/about-the-icac/overview>

⁶³Настечко О. Д. Психологічна схильність до корупційних правопорушень та шляхи її запобігання. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 314.

побажань правлячої еліти чи керівників бізнесу, судова влада діє не на засадах неупередженості та незалежності”⁶⁴.

Л. І. Каленіченко та Д. В. Слинько з огляду на багатогранність корупції як правового явища проводять кількарівневу типологізацію цього суспільно-політичного явища за різними критеріями. Зокрема, за територіальною ознакою автори розрізняють „внутрішньодержавну (національну) і транснаціональну корупцію. Залежно від форми вчинення корупційної діяльності виокремлюють такі механізми як хабарництво, шахрайство, вимагання, розтрату (привласнення) публічних коштів, клієнтизм, лобізм, фаворизм, кумівство (непотизм), захоплення держави. Залежно від форми вчинення корупційного діяння визначають наступні її види: прийняття неправомірної вигоди; прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди. За часом дії поділяють корупцію на однократну (однократне діяння) та пролонговану; залежно від сфери життя – на політичну, економічну, управлінську, соціальну, правову; залежно від виду юридичної відповідальності – на корупцію, за яку законодавець передбачає кримінальну, адміністративну, цивільну, дисциплінарну відповідальність”⁶⁵.

На основі узагальнення проведеного в попередньому підрозділі джерельного аналізу та на додаток до наведених вище типологій можемо запропонувати наступний поділ бачення основних форм і проявів корупції як соціально-політичного феномену на 5 теоретичних підходів:

- 1) як девіантне ментально-психологічне явище домінування особистих інтересів над суспільними;
- 2) як неформальний соціально-політичний інститут;
- 3) Як нелегітимні практики державно-управлінських відносин;
- 4) як адміністративно-кримінальне правопорушення, протизаконні дії посадових осіб органів публічної влади;

⁶⁴П’ясецька-Устич С. В., Ключанка К. Р. Інституціоналізація корупційних відносин у соціально-економічній системі: специфіка України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 4 (15). С. 23.

⁶⁵Каленіченко Л. І., Слинько Д. В. Поняття, ознаки та види корупції. *Право і Безпека*. 2022. № 1. С. 45.

5) як певна поведінкова стратегія діяльності різного роду злочинних угруповань та окремих осіб. (Рис. 1.1.).

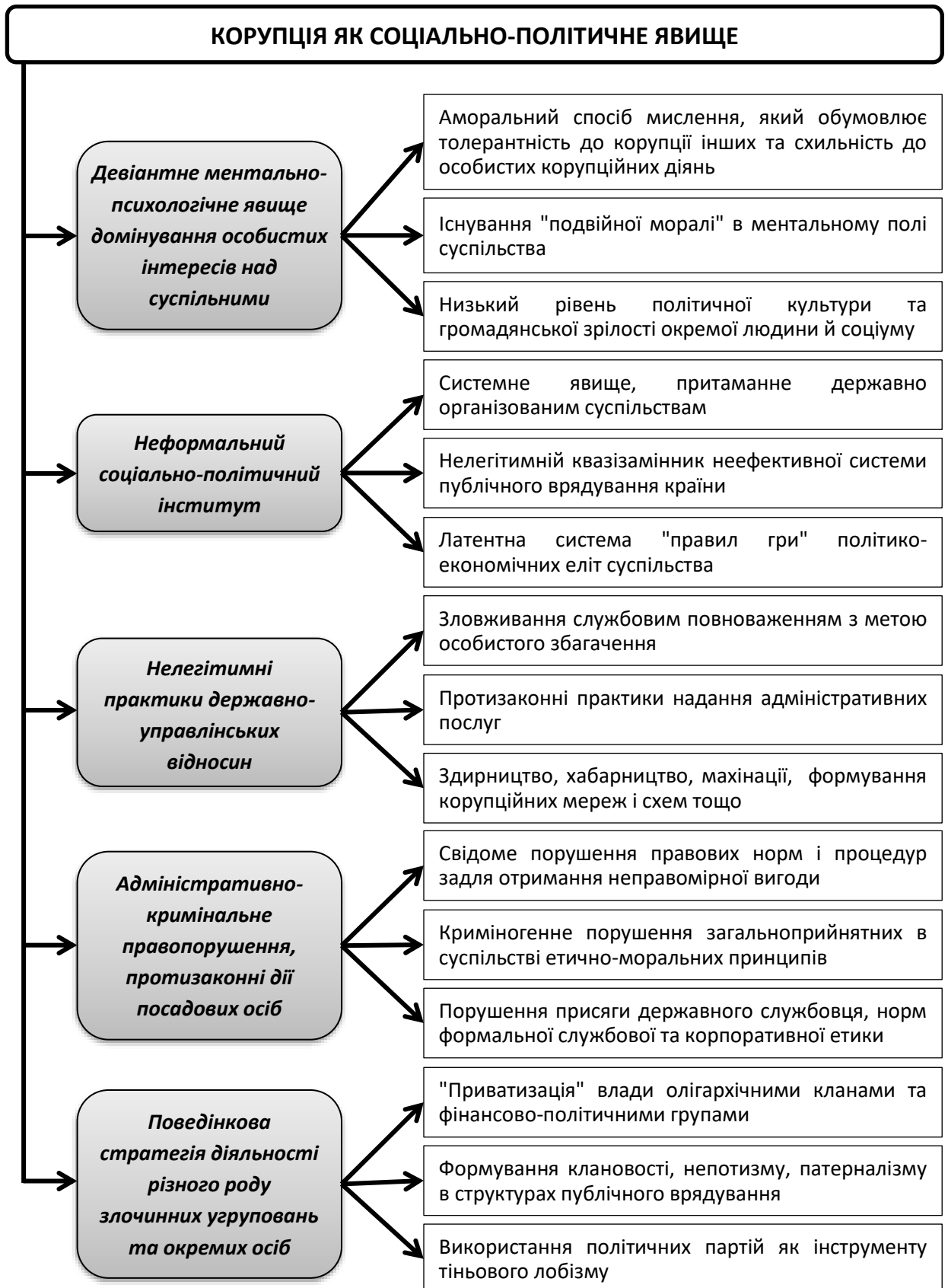

Рис. 1.1. Типологія корупції як соціально-політичного явища

Перший підхід демонструє найбільше узагальнення та найглибший пошук витоків і джерел корупції як певний культурно-психологічний феномен індивідуумів, девіантнементально-психологічне явище домінування особистих інтересів над суспільними. Під таким кутом зору філософи, психологи та соціологи торкаються антропологічних та психологічних витоків толерантного відношення до корупційних проявів як історично невід'ємної частини характеру пересічної людини, її прагнення до все більшого задоволення власних потреб та інтересів навіть за рахунок нехтування загальноприйнятими морально-етичними нормами й нормативно-правовими настановами. В такому ключі корупція розглядається як аморальний спосіб мислення, який обумовлює толерантність до корупції інших та схильність до особистих корупційних діянь в суспільстві, де культивується "подвійна мораль" та яке характеризується низьким рівнем політичної культури та громадянської зрілості. Відтак корупція визначається „формою мислення, який обумовлює спосіб життя... Найбільш небезпечним наслідком такого стану речей у суспільстві є те, що в результаті витіснення корумпованими відносинами правових та етичних відносин відбувається значний злам у суспільній психології – люди у своїй поведінці з самого початку психологічно вже налаштовані на протиправні способи вирішення питань”⁶⁶. В тому ж ракурсі К. Фрідріх вбачає у корупції форму девіантної поведінки, що відхиляється від тих, що превалюють в існуючому політичному контексті норм та обумовлюються мотивацією отримання приватної вигоди за рахунок суспільних витрат⁶⁷.

Відповідно до другого підходу феномен корупції розглядається як неформальний соціально-політичний інститут з усталеними практиками, системними проявами, соціальною структурою, що являє собою певний

⁶⁶Білинська Л. В. Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 6–1(1). С. 138.

⁶⁷Friedrich Carl J. Corruption in Historical Perspective. *Political Corruption: concepts and contexts*. Arnold J. Heidenheimer and Michael Johnston, editors; Third Edition. London: Transaction Publishers, 2005. P. 15.

нелегітимній квазізамінник недостатньо ефективної існуючої адміністративної системи публічного врядування країни. Це – латентна система "правил гри" політико-економічних еліт суспільства, які дозволяють посадовцям застосовувати численні форми зловживання службовим становищем. Прикладом для такого підходу є визначення корупції О. Стоговою як „політичний інститут – сталий тип політичної поведінки, який виражається у певній системі колективних дій, – правилах гри для владних еліт, що визначають принципи взаємодії держави і груп інтересів”⁶⁸. Аналогічного підходу дотримується й В. Трепак, який серед основних ідентифікуючих ознак корупції виокремлює наступне „системність; дисфункцію процесів соціального управління в усіх сферах життя суспільства як наслідок корупції; прояв як множинність корисливих зловживань службовими повноваженнями в державному, муніципальному та приватному секторах, різних форм підкупу-продажності службовців”⁶⁹.

Згідно з третім підходом корупція розглядається, насамперед, як особливий латентний вид державно-управлінських відносин і неформальних адміністративних практик, що означає фокусування наукової уваги на особливостях неправомірної діяльності посадових осіб в ході надання адміністративних послуг чи інших форм взаємодії органів публічної влади з громадянами. Зрозуміло, що в руслі такого підходу проводять свої дослідження здебільшого фахівці науки публічного управління й адміністрування, політичних наук та політекономії. Головна увага тут приділяється розгляду форм і механізмів зловживанням службовим положенням, що може виступати як у вигляді "продажу" й "купівлі" посад в органах державної влади, так і звичайного хабарництва, тендерних махінацій, тощо. Характерними для даного підходу є роботи Д. Порти й А. Вануччі, які є

---

⁶⁸Стогова О. В. Люстрація як передумова ефективної боротьби з корупцією. *Сучасне суспільство*. 2016. Вип. 1. С. 169.

⁶⁹Трепак В. М. Особливості дефініції поняття "корупція". *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 191.

відомими авторами детального розкриття особливостей прихованого порядку корупції, латентних її механізмів, структурі та неофіційних правилах і нормах, що формують тип взаємодії корупціонерів з представниками й інститутами бізнесу та громадянського суспільства⁷⁰.

Четвертий підхід є цариною юристів і правознавців, які досліджують корупцію як вид адміністративно-кримінального правопорушення, правової девіації – відхилення від приписів нормативно-правового регулювання, адміністративних процедур, загальноприйнятих в суспільстві моральних принципів та офіційних норм службової етики, інших форм зловживання службовим повноваженням з метою особистого збагачення чи інших форм неправомірної вигоди. В правовому ключі корупція характеризується як здійснення злочину в сфері публічної служби, правопорушення, службового або морального проступку. Зокрема, саме таке визначення бачимо у Л. Білінської: „корупція – це зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень та інші службові злочини, що вчиняються для задоволення корисливих чи інших особистих інтересів або інтересів інших осіб; розкрадання державного, колективного або приватного майна з використанням службового становища; хабарництво; здійснення безпосередньо та через посередників або підставних осіб підприємницької діяльності з використанням влади чи службових повноважень, а також пов’язаних з ними можливостей”⁷¹.

П’ятий підхід широко трактує корупцію як поведінкову стратегію діяльності різного роду осіб фінансово-промислових груп, політичної еліти, лобістських формувань, організованих злочинних угруповань, що намагаються за допомогою зловживання владою та службовим положенням одержати незаконні переваги й преференції. В царині цього підходу зустрічаємо публікації представників різних наукових напрямків і шкіл –

---

⁷⁰Porta D., Vannucci A. *The Hidden Order of Corruption: An Institutional Approach*. Routledge, 2016. С. 22.

⁷¹Білінська Л. В. Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 6–1(1). С. 139.

публічного управління та економіки, політології та філософії, соціології та психології. За такого підходу дослідницька увага концентрується на протиправній діяльності прошарків політичних еліт, олігархів та фінансово-промислових групами щодо розподілу політичного впливу в державних установах, розподілу посад в державних структурах та підконтрольних корупційним групам органах публічної влади на засадах особистої відданості й лояльності, неопатрімоніалізму, непотизму, кумівства тощо. Однією з таких дослідників є А. Стахович-Стануш, яка системно вивчає зв'язок організаційної культури та корупції, зокрема вбачає в неетичній поведінці корумпованих транснаціональних корпорацій корені сучасної глобальної економічної кризи, досліджує кращі практики підвищення організаційного імунітету як форми боротьби з організованою корупцією⁷².

Очевидно, що наведений варіант систематизації корупції не є і не може бути "єдино правильним", як будь-яка інша теоретична модель, може мати й інші виміри. Зокрема, в різних джерелах зустрічаються й інші варіанти у відповідності до тих або інших критеріїв класифікації зокрема: за рівнем охоплення – наддержавна (глобальна та міжнародна), державна (національна та міжрегіональна) та низинна (місцева й регіональна); за масштабом діянь – клептократична, інституційна, системна епізодична; за ступенем централізації – мережева, тотальна зверху донизу, системна знизу доверху, централізована, децентралізована, хаотична та несистемна регулярна; за сферою переважного поширення – адміністративна, політична, економічна, електоральна, побутова; за видом корупційного зиску – матеріальна (спрямована на отримання цінностей, коштовностей, грошей, квартир, земель, акцій тощо) та нематеріальна (лобізм, непотизм, протекціонізм, фаворитизм, клановість, місництво) тощо.

---

⁷²Stachowicz–Stanusch A. Organizational Immunity to Corruption: Building Theoretical and Research Foundations. IAP, 2010. 481 p.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПРОЯВІВ В УКРАЇНІ

2.1 Досвід державної антикорупційної політики провідних держав сучасного світу

Аналіз світового досвіду боротьби з корупцією свідчить, що корупція залишається однією з найбільших патологій в системі публічної влади усіх країн й остаточне подолання корупції є неможливим, можна досягти тільки значного зниження рівня корупційних діянь. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш 9 грудня 2018 року, у Міжнародний день боротьби з корупцією, оголосив, що через корупцію світова економіка щороку втрачає 2,6 трлн доларів, а щорічний обсяг хабарів в світовому масштабі становить один трильйон доларів. Він додав, що корупція існує у всіх країнах – багатих і бідних, на півночі і на півдні. „Вона є посяганням на цінності та ідеали Організації Об'єднаних Націй. Корупція позбавляє людей шкіл, лікарень, відлякує інвесторів і веде до розбазарювання природних ресурсів. Вона підриває верховенство права й сприяє вчиненню інших злочинів...”⁷³. Він підкреслив, що ухилення від сплати податків, відмивання грошей та інші фінансові махінації підривають зусилля щодо досягнення мети сталого розвитку. А. Гутерріш закликав об'єднатися в боротьбі з корупцією і домагатися повернення викрадених активів.

Корупція є однією з найбільших загроз національній безпеці, демократії, конституційним правам людини, життєзабезпеченню населення, сталому

---

⁷³Генсек ООН приголомшив трильйонними сумами, які втрачає світова економіка через корупцію. Інтернет-портал телевізійної служби новин. URL :<https://tsn.ua/groshi/gensek-oon-prigolomshiv-trilyonnimi-sumami-yaki-vtrachaye-svitova-ekonomika-cherez-korupciyu-1262799.html>

економічному розвитку, має транснаціональні ознаки. Країни, успішні в подоланні корупції, перш за все мали політичну волю активній протидії корупції, забезпечували розробку повної антикорупційної нормативно-правової бази та залучали суб'єкти громадянського суспільства до протидії та попередження корупційних діянь.

Основні засади запобігання та протидії корупції в різних країнах містяться як в національних законодавчих документах, таків значній кількості міжнародних конвенцій та договорів, в підготовці яких приймали участь відомі та авторитетні експерти і фахівці з різних країн, які в ході тривалих дискусій знаходили консенсусні рішення за кожним аспектом антикорупційних норм. Зокрема, загально визнані розуміння корупції та найбільш ефективні системи антикорупційних заходів описані в трьох найважливіших міжнародних конвенціях: ООН проти корупції та двох – Ради Європи : Про кримінальну відповідальність за корупцію і Про цивільно-правової відповідальності за корупцію⁷⁴. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (UNCAC) була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН (резолуція № A / RES / 58/4 від 21 листопада 2003 року). У цій Конвенції представлені узгоджене світовою спільнотою розуміння корупції, її природа, а також заходи протидії корупції. У Конвенції ООН проти корупції визнається, що корупція підриває розвиток, послаблює демократію, боротьбу з організованою злочинністю, тероризмом та іншими загрозами загальної безпеки. Конвенція ООН проти корупції має на меті розвивати антикорупційне співробітництво на міжнародному рівні.

Так, стаття 20 Конвенції ООН проти корупції, в якій дається визначення поняттю „незаконне збагачення”, що розуміється як „значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи, які вона не може раціонально обґрунтувати”. Світова спільнота визнає корисність

---

⁷⁴Конвенція про цивільно-правову відповідальність за корупцію: Прийнята Радою Європи 9 вересня 1999 р. і відкрита для підписання 4 листопада 1999 р. *Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію*/Упоряд. : М.І. Камлик та ін. Київ : Школяр, 1999. 480 с.

визнання незаконного збагачення „як кримінально караного діяння, коли воно вчинене”, тому що розбіжність декларованих доходів і реальних витрат корупціонерів істотно легше обґрунтувати, аніж вчинення ними конкретних корупційних дій”⁷⁵.

Боротьба з корупцією традиційно посідає одне з перших місць у політиці будь-якої країни. Але, „результативність та ефективність антикорупційних заходів у різних країнах різна. Наприклад, згідно з даними щорічного вимірювання рівня корупції в країнах-членах ЄС найнижчий показник у західноєвропейських країнах старої демократії, а найвищі – у країнах Східної Європи, у Румунії, Болгарії, Балканських державах”⁷⁶.

Найдавніші та усталені традиції боротьби з корупцією має система антикорупційних механізмів у Великобританії, яка є досить чітко законодавчо врегульованою. „Перший закон про корупцію в державних органах був прийнятий ще в 1889 р., закони про запобігання корупції – 1906 і 1916 р. – були реакцією суспільства на поширення цього соціально-політичного явища. На відміну від традиційних правових принципів, ці закони потребують від посадових осіб доводити свою невинність. Друга особливість – це надзвичайно висока роль громадської думки, вона стежить за динамікою негативних явищ у суспільстві. Здебільшого громадські дебати точаться навколо питань, пов’язаних з лобіюванням і купівлею політичного впливу, проблем, створених зміною границь приватної й державної власності, моральним кліматом, хабарництвом, зловживаннями службовців місцевих органів влади, поліції, митної служби тощо”⁷⁷.

Безпосередньо корупційні процеси у Великій Британії відстежує так званий „Комітет Нолана, який було засновано в жовтні 1994 р. Його зусилля

⁷⁵Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції: Прийнята на 58-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 31 жовтня 2003 року (ратифіковано Законом № 251-V від 18 жовтня 2006 року). *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 50. Ст. 496; 2007. № 49. Ст. 2048

⁷⁶Герещенко Т. В., Волошин С. Д. Зміст і напрями протидії корупції. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 411-422.

⁷⁷Чубенко І. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в органах виконавчої влади. *Вісник державної служби України*. 2003. № 1. С. 81-87.

зосереджені на основних ділянках громадського життя, що викликають найбільшу стурбованість громадськості: це члени парламенту, які працюють консультантами фірм, що прагнуть впливати на державну політику; це колишні міністри та інші посадові особи, що працюють у тих галузях індустрії, регулюванням яких перед тим займалися в уряді, та інші аспекти громадського життя”⁷⁸.

Генеральна лінія уряду ФРН у сфері запобігання корупції полягає в тому, щоб „у результаті законодавчих, організаційних, кадрових та інших заходів унеможливити зловживання державним службовцем своїм посадовим становищем. Серед антикорупційних механізмів, які запроваджуються в Німеччині, слід назвати намір створити реєстр корумпованих фірм. У цьому випадку Німеччина йде шляхом іноземного досвіду, зокрема ізраїльського. Його суть полягає в тому, що фірма, яка включена до такого реєстру, позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, стає об’єктом більш пильної уваги з боку правоохоронних органів”⁷⁹.

Система протидії корупції у Нідерландах містить наступні заходи:

- „постійна звітність та гласність у питаннях виявлення корупції і обговорення наслідків – покарання за корупційні дії. Щорічно міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи щодо покарання осіб, причетних до корупції. Усі матеріали, пов’язані з корупційними діями, якщо вони не торкаються системи національної безпеки, в обов’язковому порядку стають доступними для громадськості;
- створення системи прав і обов’язків посадових осіб із визначенням міри відповідальності за порушення посадової етики та корупційні прояви;

⁷⁸Шкуропат О. В. Міжнародний досвід антикорупційної політики. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління.* 2014. Вип. 1. С. 356-369.

⁷⁹Мельник М. Німеччина на шляху боротьби з корупцією. *Право України.* 1997. № 11. С. 111–115.

– розробка системи моніторингу можливих місць виникнення корупційних дій у державних та громадських організаціях і суворого контролю за діяльністю осіб, які там працюють”⁸⁰.

Сінгапурська стратегія боротьби з корупцією відрізняється строгістю й послідовністю, ґрунтуючись на в контролі за корупцією: „спроби викоренити корупцію повинні ґрунтуватися на прагненні мінімізувати або виключити умови, що створюють як стимул, так і можливість схилення особи до здійснення корумпованих дій”. У момент отримання незалежності в 1965 р. Сінгапур був країною з високою корупцією. Тактика її зниження була побудована на ряді вертикальних заходів: регламентації дій чиновників, спрощенні бюрократичних процедур, строгому нагляді над дотриманням високих етичних стандартів. Центральною ланкою стало автономне Бюро з розслідування випадків корупції, у яке громадяни можуть звертатися зі скаргами на держслужбовців і вимагати відшкодування збитків. Одночасно з цим було посилено законодавство, підвищена незалежність судової системи (з високою зарплатою та привілейованим статусом суддів), введені економічні санкції за давання хабаря або відмову від участі в антикорупційних розслідуваннях, а також зроблені жорсткі акції аж до поголовного звільнення співробітників митниці й інших держслужб. Це поєднувалося з дерегулюванням економіки, підвищенням зарплат чиновників і підготовкою кваліфікованих адміністративних кадрів”⁸¹. На сьогодні Сінгапур займає лідируючі місця у світі за відсутністю корупції, економічною свободою та розвитком.

Досвід Японії щодо боротьби з корупцією доводить, що відсутність єдиного кодифікованого акту, направлено на боротьбу з корупцією, не перешкоджає ефективному розв’язанню проблеми. Норми антикорупційного характеру містяться в багатьох національних законах. Особливе значення

---

⁸⁰Маркеева О.Д. Корупція в Україні: національні та міжнародні засоби протидії. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 2005. № 12. URL : mndc.naiu.kiev.ua/Gurnal/4text/4_24.htm.

⁸¹Шкуропат О. В. Міжнародний досвід антикорупційної політики...

японський законодавець надає заборонам відносно політиків, державних і муніципальних службовців. Вони, зокрема, торкаються численних заходів, які політично нейтралізують японського чиновника відносно приватного бізнесу як під час служби, так і після звільнення. Як і в Сінгапурі, японський законодавець встановлює суворі обмеження фінансування виборчих кампаній, партій та інших політичних організацій, вводить жорстко регламентований порядок здійснення пожертвувань на користь кандидатів на виборах, політичних фондів, встановлює суворий порядок фінансової звітності. Порухення положень закону спричиняє застосування санкцій. У Японії, як і в багатьох країнах, одним з найголовніших напрямів боротьби з корупцією є кадрова політика. Японським державним службовцям гарантована гідна оплата праці. Велику увагу японський законодавець приділяє етичній поведінці політиків і службовців. Так, із квітня 2000 р. у країні діє Закон „Про етику державних службовців”⁸². Як бачимо, пріоритетними заходами Японського уряду антикорупційної політики є: жорсткий економічний контроль політичної діяльності (щодо фінансування політичних партій і виборчих кампаній, вимога звітності політичного істеблішменту); підвищення престижу інституту державної служби (встановлення гідної оплати праці державних службовців та системи моральних і матеріальних стимулів); морально-етичний інструментарій (запровадження системи суспільного морально-правового контролю діяльності політичних діячів держави).

В США „проблема боротьби з корупцією знаходиться в центрі уваги комісій, комітетів і підкомітетів, що створювалися згідно з рішенням Конгресу чи Президента, які в результаті довгого та ретельного вивчення різних аспектів боротьби з організованою злочинністю й корупцією розробляли рекомендації, що були покладені в основу федеральних законів”⁸³. Принциповим рішенням

⁸² Там само...

⁸³ Action Against Corruption: UN General Assembly Resolution A/RES/51/59 of 12 December 1996. URL : <http://www.un.org/documents/ga/res/51/a51r059.htm>

уряду Сполучених Штатів, стало створення на федеральному рівні Національної ради по боротьбі з організованою злочинністю – центральної інституції, покликаної розробляти та координувати національну антикорупційну програму дій. Водночас боротьбу з організованими злочинними групами (корупція в США відноситься до цієї категорії) очолює Міністерство юстиції США, яке здійснює юридичний супровід та методичне керівництво боротьби з ОЗГ в країні. Міністерству юстиції підпорядкована спеціалізована антикорупційна інституція – Федеральне бюро розслідувань, яке безпосередньо здійснює заходи щодо запобігання та боротьби з організованою злочинністю та корупцією.

Однією з найбільш ефективних визнається державна політика боротьби з корупцією в Італії. Ключовим моментом тут є створення національної системи антикорупційної взаємодії органів державної влади та громадських організацій. „Парламент цієї країни заснував спеціальну Генеральну раду з боротьби з організованою злочинністю. Поряд з Генеральною радою засновані окружні управління з боротьби з організованою злочинністю та мафією, окремо – Державне управління по боротьбі з мафією. До завдань цього колегіального органу входять: розробка стратегії щодо боротьби з організованою злочинністю та визначення мети для кожного поліцейського формування окремо; раціоналізація ресурсів і коштів, відведених для організації боротьби з організованою злочинністю, а також періодична перевірка досягнутих результатів у їх зв'язку з встановленими напрямками діяльності та, якщо необхідно, прийняття відповідних директив, спрямованих на усунення недоліків або неефективних дій. Причому вся ця діяльність є відкритою для політичних партій, об'єднань громадян та ЗМІ”⁸⁴. Слідом за Італією в багатьох країнах усвідомили, що для ефективної боротьби з цією проблемою слід не тільки створювати державні інститути, а й кардинально

---

⁸⁴Чубенко І. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в органах виконавчої влади...

змінювати ставлення до неї громадян. „Подолати менталітет мовчання” – одне з гасел латвійського досвіду боротьби з корупцією, першочерговим завданням якого було подолання толерантності людей до цієї проблеми”. Схожим шляхом пішли і в Польщі: „польський уряд запровадив Антикорупційну громадську картку, де в доступній формі пояснювалося антикорупційне законодавство та чітко вказувалося, куди звертатися при виявленні тих чи інших випадків. Отже, як видно, за кордоном антикорупційне законодавство розвивається в бік використання всього арсеналу правових засобів боротьби (не тільки кримінально-правових) і з акцентом на запобігання”⁸⁵.

Існує досить поширена думка, що корупцію можна перемогти за допомогою сильної держави, диктатури, репресій. Проте досвід Китаю, де показові розстріли урядовців, що прокралися, давно стали „справою звичайною”, підтверджує зворотне. Репресивні заходи при уявній ефективності навряд чи дадуть бажаний результат – хабарників, якщо і зменшаться, то не набагато, а суми хабарів автоматично злетять до небес як платня за підвищений ризик”⁸⁶. Демократичний режим „хоча й не гарантує свободи від корупції взагалі та хабарництва зокрема, але принаймні забезпечує більше можливостей для боротьби з нею. Громадянське суспільство, як інститут властивий демократичному режиму, здатний підвищити ефективність діяльності незалежних комісій з боротьби з корупцією. Успішно подібні органи функціонують у країнах-„азійських тиграх”⁸⁷.

Аналіз світової практики щодо корупції дає змогу сформулювати основні принципи протидії корупції⁸⁸:

– публічність органів влади, тобто органи влади повинні діяти в інтересах держави, суспільства і кожного громадянина та інформувати

⁸⁵Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі...

⁸⁶Чубенко І. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в органах виконавчої влади...

⁸⁷Новак А. реалізація національної антикорупційної політики в процесі трансформації системи публічного управління: організаційний аспект. *Право і публічне управління*. 2018. № 3. С. 26-30.

⁸⁸Боротьба з корупцією – зарубіжний досвід: від Швеції до Сінгапуру <http://argumentua.com/stati/borba-s-korrupsicii-zarubezhnyi-opyt-ot-shvetsii-do-singapura>

суспільство про результати своєї діяльності, зокрема щодо розподілу та використання бюджетних коштів, проведених тендерів на закупівлю товарів, послуг і робіт, через портали забезпечувати доступ до публічної інформації. Цей принцип стосується всіх гілок влади: законодавчої, виконавчої та судової.

– відкритість органів влади до громадського контролю, всі регуляторні акти, ухвалення управлінських рішень, формування бюджетів мають бути доступними для громадських організацій та окремих громадян. Саме громада є головним союзником держави у питання подолання корупції.

– недоторканість приватної власності, що виключає можливість рейдерських захоплень приватних підприємств, виключати можливість здійснювати приватних підприємців та бізнес-структур сплачувати незаконні (нелегальні) внески та давати хабарі для дозволів та ліцензування подальшої діяльності приватних економічних об'єктів.

– невідворотність покарання за корупційні дії, що означає неможливість корупціонерів уникнути покарання, незважаючи на займанні посади, майновий стан та сферу діяльності. Цей принцип є ефективним для уникнення зростання рівня корупції в державі.

– п'ятий принцип стосується презумпції винуватості чиновників в корупції, коли кожен з них постійно підозрюється в скоєнні корупційних дій, і чиновники повинні самостійно знаходити і пред'являти доказу їхньої невинності у скоєнні корупційних дій. Наслідком презумпції винності чиновників в корупції є необхідність публічних уявлень ними декларацій доходів та витрат, як своїх, так і своїх родичів. Такі публічні декларації доходів і витрат при їх відповідності рівню легальних доходів чиновників є обґрунтуваннями їх непричетності до корупції.

– необхідність захисту свідків у кримінальних і цивільних судових розглядах проти корупціонерів. Світова практика довів, що протидії корупції можна домогтися тільки при використанні свідчень учасників та потерпілих від корупційних дій. Оскільки показання свідків є необхідні для обґрунтування

звинувачень корупціонерів, слід забезпечити захист таких свідків від насильства по відношенню до них з боку співучасників корупційних злочинів.

– необхідність профілактики скоєння корупційних дій, що дозволяє запобігати вчиненню корупційних дій, знижує втрати від корупції, сприяє підвищенню шансів виявлення фактів корупції правоохоронними органами за рахунок зниження навантаження на кожного з їх співробітників. Профілактика скоєння корупційних дій передбачає цілеспрямоване зміна свідомості чиновників, бізнесменів і громадян, формування у них негативного ставлення і негативних оцінок корупції.

Досвід боротьби з корупційними діяннями в наведених країнах, дозволяє виокремити ключові антикорупційні заходи урядової політики, які було б варто імплементувати в умовах України: насамперед, принципово необхідною є політична воля керівників держави, їх реальне бажання побороти корупцію; по-друге, має бути сформована державна Антикорупційна Стратегія та відповідна антикорупційна політика, яка б охоплювала комплекс політико-правових, адміністративно-економічних, соціально-просвітницьких та морально-етичних механізмів включно працюючим громадянським соціальним контролем за діяльністю посадовців кадрового апарату системи публічної служби; по-третє, неодмінною умовою успішної боротьби з корупцією є забезпечення відкритості та прозорості усіх гілок та органів влади; по-четверте, має бути забезпечена можливість порушення кримінальних справ проти корупціонерів за поданнями громадських антикорупційних організацій та журналістськими розслідуваннями ЗМІ (такий підхід притаманний США, Франції, Італії); по-п'яте, в країні має бути встановлена атмосфера неминучості притягнення до відповідальності за корупційні діяння будь-яких високопосадовців та державних службовців незалежно від їхнього місця в ієрархічній структурі влади.

Щодо використання кращого закордонного досвіду в нашій державі,

найкраще такі пропозиції виписано у Рекомендаціях авторитетної міжнародної антикорупційної організації "Група держав Ради Європи проти корупції" (GRECO) для України, які, зокрема, містять наступні пропозиції:

- розробити детальний план дій з реалізації національної антикорупційної стратегії (Концепції Президента). План дій має, наскільки це можливо, стати предметом міжнародної експертизи та врахувати можливу співпрацю і допомогу з боку міжнародної спільноти;

- переглянути систему адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення з тим, щоб чітко встановити, що випадки корупції мають трактуватися як кримінальні правопорушення;

- посилити координацію між правоохоронними органами, що провадять розслідування корупційних діянь, покращити процедуру зведення, аналізу та поширення комплексної статистики щодо справ про корупцію, що розглядаються усіма правоохоронними органами, так само як і інформації про результати таких справ;

- посилити незалежність прокуратури від політичного впливу та уточнити її повноваження, зосередивши їх на керівництві досудовим розслідуванням і кримінальному переслідуванні;

- посилювати незалежність судової влади та забезпечити більшу прозорість процесу відбору суддів;

- посилити незалежність Вищої ради юстиції від виконавчої і законодавчої гілок влади і, зокрема, збільшити кількість суддів у її складі; розглянути питання щодо покращення матеріальних умов суддів, включаючи справедливу винагороду, необхідну для забезпечення незалежності суддів та відповідності винагороди обсягу їхньої відповідальності;

- встановити чіткі правила регулювання адміністративного процесу й порядку прийняття рішень, а також чіткі положення щодо ієрархії різних юридичних норм і стандартів, які регулюють публічне управління;

- прийняти нові правила конфіскації та арешту доходів, одержаних

злочинним шляхом, даючи змогу застосовувати ці заходи не лише до прямих, але й непрямих (конвертованих) доходів відповідно до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS № 173);

- розглянути впровадження заходів для забезпечення збереження доказів у випадках, коли недоторкані особи (що користуються імунітетом), були затримані на місці вчинення тяжкого злочину, включаючи корупцію;

- покращити реалізацію права громадян на доступ до офіційної інформації; запровадити менш обтяжливі процедури подання запитів на одержання інформації;

- наголосити на обов'язку органів влади допомагати громадськості в отриманні інформації упродовж розумного часу й розглянути можливість створення незалежного спеціального (досудового) механізму оскарження рішень про відмову в доступі до офіційної інформації;

- ретельно переглянути законодавство про державні закупівлі з метою приведення його у відповідність до європейських норм і стандартів щодо політики, підзвітності й прозорості;

- ухвалити чіткі правила для всіх службовців публічної сфери щодо інформування про підозри у вчиненні корупційних діянь та запровадити захист від негативних наслідків осіб, які добросовісно інформують про такі випадки (захист інформаторів);

- покращити регулярне навчання публічних службовців з питань антикорупційних заходів і етичної поведінки, як передбачено законами, підзаконними актами й рекомендаційними документами;

- запровадити відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення, включаючи ефективні, пропорційні й дієві санкції, а також розглянути можливість створення системи реєстрації юридичних осіб, які притягалися до відповідальності.

На нашу думку, зазначені рекомендації є чітким дороговказом для нової української влади у формування та реалізації дієвої державної

антикорупційної політики України.

2.2 Генезис формування та розвитку нормативно-правової бази запобігання та протидії корупції в Україні

Сучасний розвиток української держави характеризується тотальним проявом корупції на всіх рівнях органів влади, бізнес-структурах, громадських структурах, в повсякденному житті громадян. Корупційна складова є невід'ємною частиною взаємодії держава–бізнес, держава–громадяни, а також є реальним способом вирішення будь-яких проблемних питань в економічній, політичній, приватній та суспільній сферах. Все це означає, що українське нормативно-правове регулювання соціальних відносин, пов'язаних з проявами корупції, попри створення останніми роками цілої низки антикорупційних інституцій має суттєві прогалини та слабкі місця в антикорупційному законодавстві. Це не виглядає дивним з урахуванням того, що за свідченнями авторитетних експертів „законотворець і законодавець України має надто слабе уявлення про суть та механізми законотворення. Останнім невідомий причинно-наслідковий зв'язок між соціально-політичними явищами, і в першу чергу кодексами, законами, постановами Верховної Ради України, нормативно-правовими актами Президента та Кабінету Міністрів України, які в парламентсько-президентській республіці мають своє чітко визначене значення, та, відповідно, і "вагу"”⁸⁹.

Вищезазначене свідчить, що вітчизняний право-нормативний простір законодавчого врегулювання проблематики корупції та національної безпеки потребує ретельного критичного аналізу як в частині свого становлення, так і розвитку та сучасного функціонування, що ми маємо намір розкрити в даному підрозділі.

Навіть поверхневий кількісний аналіз вітчизняного нормативно-

---

⁸⁹Гордієнко С. Доктринальні положення інформаційної безпеки України в умовах сучасності. *Інформаційно-правова платформа* 24.03.2019 <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/doktrynalni-polozhennya-informatsijnoi-bezpeky-ukrayiny-v-umovah-suchasnosti/>

правового простору свідчить, що в Україні існує доволі багато нормативно-правових актів із обраної проблематики. Так, на сайті законодавства Верховної Ради України за тегом "корупція" знаходиться 7277 законодавчих актів, 30557 Указів Президента України та 43494 Постанови Кабінету Міністрів України.

На нашу думку увесь зазначений масив нормативно-правової бази запобігання та протидії корупції в контексті національної безпеки можна структурувати у наступній ієрархічній єдності (Див. Рис. 2.1.).

Рис. 2.1. Загальна ієрархія законодавчого простору унормування відносин запобігання та протидії з корупцією в Україні

Рисунок 2.1. ілюструє, що документом найвищої юридичної сили в Україні є Конституція, а також міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України; на другому щаблі законодавчої ієрархії знаходяться Закони України, дещо меншу силу по відношенню до законів мають Укази Президента і вже далі йдуть постанови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, рішення РНБО й інші підзаконні акти міністерств і відомств держави. При цьому нормативно-правове врегулювання суспільно-владних відносин, що тим чи іншим чином торкаються корупційних відносин здійснюється в двох юридичних площинах. Перша – закони, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів та підзаконні акти загального порядку, що впорядковують відносини в тій чи іншій сфері, де частково йдеться й про запобігання та протидію корупції (наприклад Карний Кодекс в цілому регулює сферу правопорушень та відповідальності за них, в тому числі й окремими статтями – відповідальність за корупційні правопорушення; Закон "Про державну службу" регулює особливості діяльності посадових осіб органів державної влади й зокрема в окремому розділі містить положення про обов'язки, обмеження та відповідальність держслужбовців за скоєння корупційних діянь). Друга юридична площина – це спеціальні нормативно-правові документи, основним спрямуванням яких є саме державне врегулювання процесів запобігання та боротьби з корупцією. Так, з проаналізованих нами в даному дослідженні 55 нормативно-правових актів (Див список використаних джерел: нормативно-правові акти) до першої групи відноситься 18 законодавчих документів, до другого – 37.

Не вдаючись до простого перерахування зазначених вище нормативно-правових актів подамо схематично структуру системи антикорупційного законодавства України в частині державного регулювання сфери запобігання

та протидії корупції з прикладами окремих основних законодавчих актів по кожній групі (Рис. 2.2.).

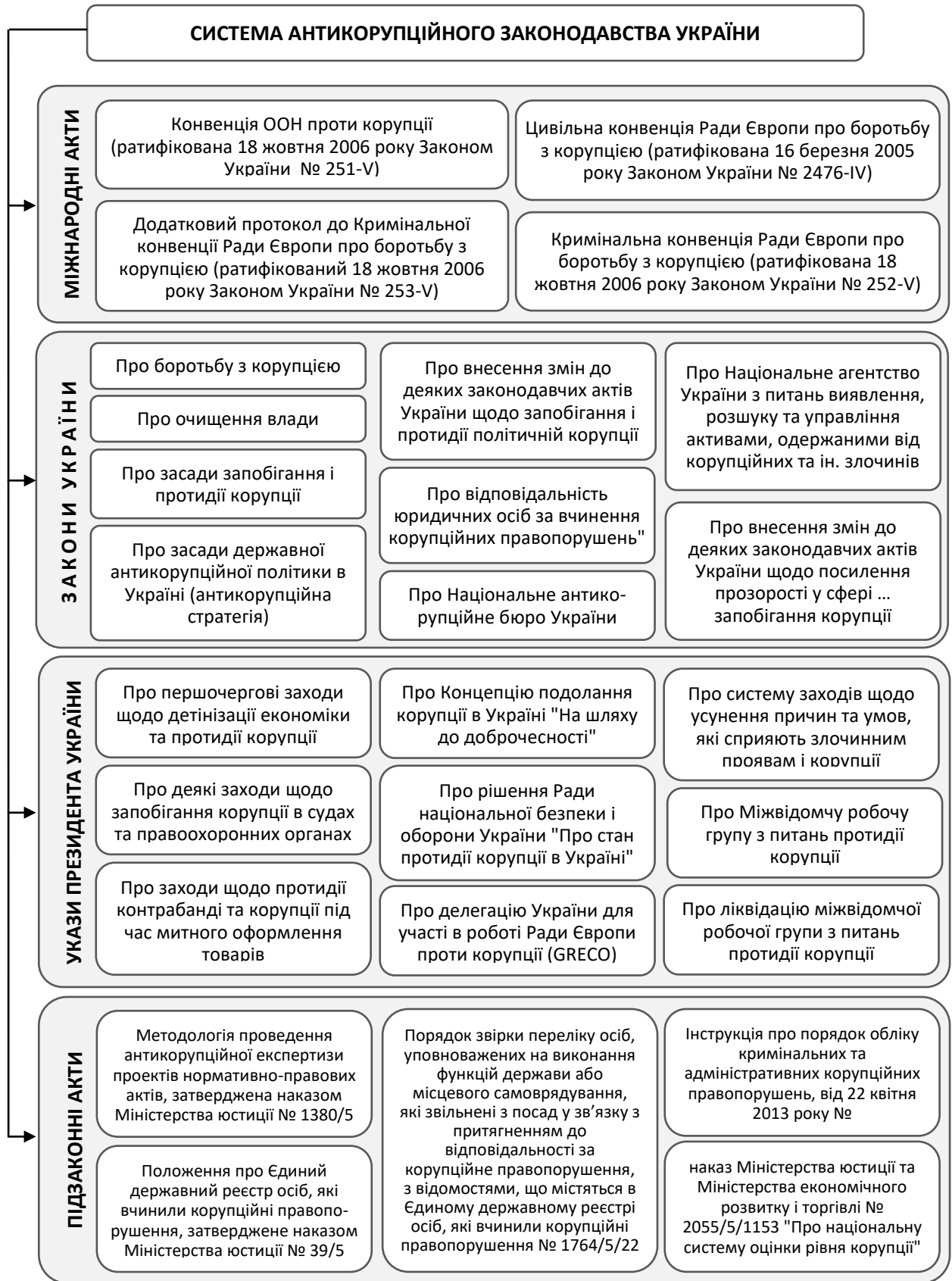

Рис. 2.2. Структурно-ієрархічне наповнення системи антикорупційного законодавства в Україні

Першим системним нормативно-правовим антикорупційним актом в Україні став Закон України "Про боротьбу з корупцією"⁹⁰ від 5 жовтня 1995 року, який визначав правові та організаційні засади запобігання корупції, виявлення та припинення її проявів, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь на основі чіткої правової регламентації діяльності державних органів, служб і осіб, уповноважених на виконання функцій держави, забезпечення гарантій прав та інтересів фізичних і юридичних осіб.

Простежується цікава семантична еволюція самої назви ключового антикорупційного закону: якщо в першому варіанті 1995 р. йшлося лише про "боротьбу" з корупцією, то в наступному законі 2011 р. ("Про засади запобігання і протидії корупції"⁹¹) законодавець вирішив, що однієї боротьби замало й боротьбу замінив на "запобігання і протидію", а вже в останньому – чинному законі немає ані боротьби, ані протидії – тільки одне "запобігання"⁹².

В цілому сучасну вітчизняну систему основних нормативно-правових актів, що регулюють боротьбу з корупцією, складають понад сто нормативно-правових актів, серед яких такі **Закони України** як: "Про запобігання корупції", "Про Національне антикорупційне бюро України"⁹³; "Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів"⁹⁴, "Про Державне бюро розслідувань"⁹⁵, "Про Вищий антикорупційний суд"⁹⁶, "Про засади

⁹⁰Про боротьбу з корупцією : Закон України від 5 жовтня 1995 року 356/95-ВР. *Голос України* від 16.11.1995.

⁹¹Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7.04.2011 р. № 3206-VI. *Голос України* від 15.06.2011 р. № 107.

⁹²Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Голос України* від 25.10.2014 р. № 206.

⁹³Про Національне антикорупційне бюро : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. *Голос України* від 25.10.2014 р. № 206.

⁹⁴Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 р. № 772-VIII. *Голос України* від 10.12.2015 р. № 233.

⁹⁵Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. *Голос України* від 16.01.2016 р. № 7.

⁹⁶Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII. *Голос України* від 13.06.2018 р. № 107.

державної антикорупційної політики в Україні (антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки"⁹⁷, "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції"⁹⁸, "Про очищення влади"⁹⁹; Кримінальний кодекс України¹⁰⁰, Кримінальний процесуальний кодекс України¹⁰¹, Кодекс України про адміністративні правопорушення¹⁰²; **Укази Президента України** "Про Порядок проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування"¹⁰³, "Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції"¹⁰⁴, "Про першочергові заходи з реалізації Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції"¹⁰⁵, "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 березня 2019 року "Про реформування оборонно-промислового комплексу та підвищення рівня прозорості виконання державного оборонного замовлення"¹⁰⁶; **Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України** "Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері"¹⁰⁷, "Про схвалення Стратегії комунікації у сфері запобігання та протидії корупції"¹⁰⁸, "Про підвищення кваліфікації державних службовців та

⁹⁷Про засади державної антикорупційної політики в Україні (антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII. *Голос України* від 25.10.2014 р. № 206.

⁹⁸Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції : Закон України від 08.10.2015. № 731- VIII. *Голос України* від 25.11.2015 р. № 221-222.

⁹⁹Про очищення влади : Закон України від 16.09.2014 р. № 1682-VII. *Голос України* від 15.10.2014 р. № 198.

¹⁰⁰Кримінальний Кодекс України. *Голос України* від 19.06.2001 р. № 107.

¹⁰¹Кримінальний процесуальний кодекс України : закон від 13.04.2012 р. № 4561-VI. *Голос України* від 19.05.2012. № 99.

¹⁰²Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон від 07.12.1984, № 8073-X (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради Української РСР* 1984, додаток до № 51, ст.1122

¹⁰³Про Порядок проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування : Указ Президента України №334/2016 від 18.08.2016 р. *Урядовий кур'єр* від 28.01.2012. № 17.

¹⁰⁴Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції : Указ Президента України від 18.11.2005. № 1615/2005. *Урядовий кур'єр* від 22.11.2005. № 222.

¹⁰⁵Про першочергові заходи з реалізації Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції" : : Указ Президента України №964/2011 від 05.10.2011 р. *Урядовий кур'єр* від 12.10.2011. № 188.

¹⁰⁶Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 березня 2019 року "Про реформування оборонно-промислового комплексу та підвищення рівня прозорості виконання державного оборонного замовлення": Указ Президента України від 15.03.2019. № 79/2019. *Урядовий кур'єр* від 20.03.2019. № 54.

¹⁰⁷Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012. № 569-р. *Урядовий кур'єр* від 12.09.2012. № 164.

¹⁰⁸Про схвалення Стратегії комунікації у сфері запобігання та протидії корупції : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2017. № 576-р. *Урядовий кур'єр* від 02.09.2017. № 163.

посадових осіб місцевого самоврядування з питань запобігання і протидії проявам корупції на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування"¹⁰⁹, "Про затвердження Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів"¹¹⁰, "Деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади"¹¹¹, "Питання проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком"¹¹², **накази та роз'яснення Міністерства юстиції України "Корупційні ризики в діяльності державних службовців"**¹¹³, "Про національну систему оцінки рівня корупції"¹¹⁴, "Про затвердження Порядку звірки переліку осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнені з посад у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, з відомостями, що містяться в Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні правопорушення"¹¹⁵, Методичні рекомендації "Запобігання і протидія корупції

¹⁰⁹Про підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань запобігання і протидії проявам корупції на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.07.2011. № 64-р. *Урядовий кур'єр* від 22.07.2011. № 147.

¹¹⁰Про затвердження Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2018. № 613. *Урядовий кур'єр* від 31.08.2018. № 162.

¹¹¹Деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.10.2016. № 803-р. *Урядовий кур'єр* від 12.11.2016. № 213.

¹¹²Питання проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2016. № 761. *Урядовий кур'єр* від 03.11.2016. № 206.

¹¹³Корупційні ризики в діяльності державних службовців : Роз'яснення Міністерства юстиції України від 12.04.2011 р. № 0026323-11.

¹¹⁴Про національну систему оцінки рівня корупції : Наказ Міністерства юстиції України від 30.09.2013. № 2055/5/1153.

¹¹⁵Про затвердження Порядку звірки переліку осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнені з посад у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, з відомостями, що містяться в Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Наказ Міністерства юстиції України від 29.11.2012. № 1764/5/228. *Офіційний вісник України* від 21.12.2012 — 2012 р., № 95, стор. 177, стаття 3859, код акту 64830/2012.

в державних органах та органах місцевого самоврядування"¹¹⁶; Наказ Генеральної прокуратури України "Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України"¹¹⁷; та ін.

В площині нормативно-правового регулювання боротьби з корупцією Україна співпрацює з міжнародними інституціями, насамперед, такими впливовими як ООН, Радою Європи та ГРЕКО. Зокрема, нашою державою ратифіковано такі засадничі в цій сфері міжнародні правові документи, як Конвенція ООН проти корупції (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V)¹¹⁸; Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифікована Законом України від 16 березня 2005 р. № 2476-IV)¹¹⁹; Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 252-V)¹²⁰; Додатковий протокол до Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифікований Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 253-V)¹²¹.

Крім того, як зазначає М. Марчук, „в частині системної імплементації в українському законодавстві міжнародних норм та стандартів боротьби з корупцією важливими кроками стали: прийняття низки антикорупційних нормативно-правових актів та внесення до них змін щодо запобігання виникненню корупційних ризиків; урізання повноважень окремих органів (зокрема, органи прокуратури в Україні вже позбавлені функції загального

¹¹⁶ Методичні рекомендації "Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування" : Міністерство юстиції України від 16.10.2013. № 0020323-13. *Урядовий кур'єр* від 12.11.2013. № 208.

¹¹⁷ Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України : Наказ Генеральної прокуратури України № 149 від 12.04.2016 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0149900-16/print>

¹¹⁸ Конвенція ООН проти корупції (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V). URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

¹¹⁹ Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифікована Законом України від 16 березня 2005 року № 2476-IV). URL : <http://hsc.gov.ua/anti-1.php>

¹²⁰ Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 252-V). Конвенція ООН проти корупції (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V). URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2321-11>

¹²¹ Додатковий протокол до Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифікований Законом України від 18 жовтня 2006 року № 253-V.) URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_172

нагляду); зміна вектору діяльності правоохоронних органів (основним нормативним актом, яким це здійснено є Закон України "Про Національну поліцію" від 02 липня 2015 р. № 580-VIII, що визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України; призначення директора та відбір 140-ка детективів Антикорупційного бюро України; створення системи електронних закупівель та електронного урядування (наприклад, система PROZORRO)"¹²².

Таким чином, сьогодні формально закладено цілком європейську систему запобігання та протидії з корупцією, що складається з таких інституцій: *у запобіганні корупції та формуванні антикорупційної політики* – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки та оборони України, Національна рада з питань антикорупційної політики; *у запобіганні та викритті корупції* – Національне агентство з питань запобігання корупції, органи прокуратури, відповідні органи державної влади, громадські організації, інші об'єднання; *у притягненні до відповідальності, подальшому судовому розгляді та покаранні за корупцію* – Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне антикорупційне бюро України, Вищий антикорупційний Суд України.

Виходячи з правових норм, закріплених в законодавчому полі України, суб'єктами корупційних діянь визнаються не тільки державні службовці, але й особи, які прирівнюються до уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (посадові особи юридичних осіб публічного права; особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні

¹²²Марчук М. Основні напрями державної політики щодо протидії корупції в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 3. С. 471–472.

посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом); представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, які входять до складу конкурсних комісій, утворених відповідно до Закону України "Про державну службу"). Крім того, суб'єктами корупційних діянь можуть бути особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією.

Держава у своїх правових приписах встановлює, що корупційні дії можуть вчинятися лише умисно. Це означає, що посадова особа: усвідомлює протиправний характер свого діяння; передбачає його наслідки; бажає або свідомо допускає настання цих наслідків. На відміну від інших видів протиправних діянь, корупційні порушення не можуть бути необережними. В той же час „корупційні правопорушення можуть бути вчинені у вигляді не тільки активних дій, але й бездіяльності. Переважна більшість корупційних проявів полягає у вчиненні дій, хоча окремі такі діяння можуть полягати у бездіяльності в умовах, коли законом вимагається від чиновника вчинити певні дії (наприклад, неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів – стаття 172-7 КУАП). На відміну від адміністративних правопорушень, злочини з елементами корупції завжди полягають лише у здійсненні певних дій”¹²³.

Законодавець корупційні ризики в діяльності державних службовців за поширеністю розташовує в наступному порядку: „недобросовісність державних

¹²³Задорожний С. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади...

службовців; виникнення конфлікту інтересів; безконтрольність з боку керівництва; наявність дискреційних повноважень”¹²⁴.

При цьому перше місце серед корупційних ризиків не випадково посідає недоброчесність поведінки, адже кожен державний службовець завжди приймає рішення у першу чергу на підставі власного досвіду, психологічного відношення до виконуваної роботи, а також ґрунтуючись на особистих переконаннях і персональному соціально-матеріальному становищі. Не менш суттєвим корупційним ризиком визнається виникнення конфлікту інтересів, тобто наявність реальних або таких, що видаються реальними, суперечностей між приватними інтересами особи та її службовими повноваженнями, які можуть вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи не вчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

В цілому до корупційних адміністративних правопорушень та злочинів законодавець відносить: незаконне збагачення (ККУ, ст. 368-2), зловживання владою або службовим становищем (ККУ, ст. 364), зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ККУ, ст. 365-2), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ККУ, ст. 368), привласнення, розтрату або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовим становищем (ККУ, ч. 2 ст. 191), перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ККУ, ст. 365), зловживання впливом (ККУ, ст. 369-2), декларування недостовірної інформації (ККУ, ст. 366-1), провокація підкупу (ККУ, ст. 370)¹²⁵; порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (КУАП, ст. 172-7), порушення вимог фінансового контролю (КУАП, ст. 172-6), порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (КУАП, ст. 172-

---

¹²⁴Корупційні ризики в діяльності державних службовців...

¹²⁵ Кримінальний Кодекс України...

4), порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків(КУАП, ст. 172-5), незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень(КУАП, ст. 172-8), невжиття заходів щодо протидії корупції (КУАП, ст. 172-9)¹²⁶.

Задля запобігання виникнення корупційних ризиків в діяльності державних службовців має бути встановлено як громадський контроль, так і контроль безпосереднього керівництва, що „має здійснюватися: систематично, тобто нести регулярний характер, або постійно; всебічно, тобто найбільш охоплювати всі питання та напрямки роботи; шляхом перевірки не тільки тих службовців, які мають слабкі результати роботи, а й тих, що мають добрі результати; об'єктивно, тобто виключати упередженість; гласно, тобто результати контролю повинні бути відомі тим особам, які підлягали контролю; результативно (дієво), тобто в залежності від результатів контролю мають вживатись відповідні заходи”¹²⁷.

Велику надію українське суспільство поклало на новостворені антикорупційні органи, насамперед, на Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України та Вищий антикорупційний суд. НАЗК розгорнуло свою діяльність із запуску надзвичайно важливого механізму подання та оприлюднення електронних декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Проте війна внесла свої корективи, оскільки посиляючись на воєнний час українські законодавці засекретили на неокреслений час особисті дані політичних діячів, правоохоронців та суддів, в тому числі відмінила декларування статків. Це безперечно створює певні корупційні ризики, які мають під собою певні підстави. Так, О. Бондаренко стверджує, що „станом на сьогодні в Україні не зафіксовано жодного резонансного корупційного кримінального правопорушення, пов'язаного з військовою технікою,

---

¹²⁶Кодекс України про адміністративні правопорушення...

¹²⁷Корупційні ризики в діяльності державних службовців...

бюджетним фінансуванням чи гуманітарною допомогою. Проте окремі повідомлення про незаконні використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги за участю державних чиновників свідчать, що корупційні ризики не зведені нанівець після вторгнення, незважаючи на поширене розуміння того, що позбавлення держави вкрай необхідних ресурсів під час війни прирівнюється до державної зради”¹²⁸.

Своєю чергою відомий український громадський діяч, голова правління Центру протидії корупції Віталій Шабунін відверто говорить, що, черговим свідченням небажання політичної еліти країни запровадити в Україні верховенство права стало ще одне вимагане Заходом призначення 8 суддів вищої ради правосуддя, що за відсутністю кворуму не працював останній рік. 12 січня 2023 року цих суддів обрали, але при цьому обрали найгірших з можливих, оскільки з 8 суддів 7 мають усі ознаки корупційної діяльності”¹²⁹.

Так само 10 січня 2023 року український урядмав ухвалити державну антикорупційну стратегію, щобуло одним із взятих на себе перед міжнародними донорами зобов'язанням, проте ухвалення антикорупційної стратегії було фактично провалено та відкладено на невизначений час.

Отже в цілому експерти та громадські активісти визнають, що попри цілком сучасне законодавче регулювання процесів запобігання та протидії корупції в Україні, насправді проблема полягає не стільки в законодавчих прогалинах, скільки в невиконанні нормативно-правових приписів, неефективності діяльності антикорупційних органів через політичний та адміністративний контроль їх діяльності з боку центральних органів влади, насамперед, Офісу Президента України та Верховної Ради України.

---

¹²⁸Бондаренко О. С. Корупційні зловживання щодо гуманітарної та безоплатної допомоги в умовах збройних конфліктів: порівняльно-правове дослідження. *Право і Безпека*. 2022. № 4. С. 129.

¹²⁹Віталій Шабунін в ефірі Радіо NV. 13 січня 2023 р. https://www.youtube.com/watch?v=EO-EfS4Fo3w&t=217s&ab_channel=RadioNV

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1 Сучасні механізми запобігання й протидії корупції в Україні

Україна, прагнучи здобути визнання у світі як європейська демократична держава, вживає заходів щодо подолання деструктивних явищ, які супроводжують її суспільний розвиток. При цьому корупційна ситуація у нашому суспільстві набула загрозливих ознак як для подальшого розвитку демократії, економіки, так і для самого українського державницького буття. Особливо відчутно це в період війни. Зокрема, І. Т. Ларіонова та О. С. Колесніченко зазначають, що „корупція в секторі безпеки і оборони України призводить до тяжких наслідків. Крім втрат державних коштів – до зниження обороноздатності країни, зменшення ефективності службової (бойової) діяльності підрозділів тощо. Визнанням цієї проблеми є наявність певних антикорупційних інститутів і заходів, зокрема поліграфологічні дослідження персоналу сектору безпеки і оборони”¹³⁰.

Перебуваючи у динамічному стані, видозмінюючись та поширюючись, корупція проникла в усі сфери суспільного життя нашої держави, торкнулася кожного її громадянина, вдаривши найменш захищені у соціальному та економічному плані прошарки населення. У зв'язку з цим корупція та пов'язані із нею загрози визнаються Україною соціальним лихом, а боротьба з цим негативним явищем – пріоритетним завданням як інституцій держави, так і складових громадянського суспільства. Так, Л. М. Лис наголошує, що „корупція не лише становить загрозу розвитку держави, стабільності й безпеці суспільства та економічному добробуту населення, а й сприяє підризу її демократичних інститутів та цінностей всуспільстві”¹³¹.

¹³⁰Ларіонова І. Т., Колесніченко О. С. Психологічні типи правоохоронців – дрібних корупціонерів. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2023. № 1. С. 85.

¹³¹Лис Л. М. Вплив корупції на економічне зростання. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2023. Вип. 41. С. 63.

Належне формування ефективної антикорупційної політики державита заходи з її реалізації в практичній площині передбачає створення системи двісторонньої комунікації між інституціями публічногврядування та громадянського суспільства. Саме в рамках такої системи є можливим запровадження ефективного моніторингу корупційних діянь в систему публічної служби країни. Участь громадськості є ключовим елементом успішності усієї антикорупційної політики держави України, оскільки в умовах, коли одні державні інституції контролюють інші неминуче виникають спроби "захисту честі мундиру", кругової поруки, взаємних домовленостей "за закритими дверима".

При формуванні державної антикорупційної політики „необхідно враховувати такі особливості як:

- політична нестабільність, розгалуженість політичної системи та наявність великої кількості політичних партій, слабкість місцевого самоврядування, дисбаланс функцій та повноважень гілок влади, що зумовлює зловживання владою, прийняття неправових і незаконних рішень; відсутність ефективного парламентського та громадянського контролю за діяльністю вищих посадових осіб, відсутність належної політичної волі щодо рішучого відмежування політичної діяльності від бізнесу, що призводить до зростання рівня "політичної корупції";

- економічна та фінансова кризи, практична відсутність малого і середнього бізнесу; відсутність сприятливого режиму діяльності підприємств та підприємців, особливо щодо сплати податків, відрахувань до бюджету, одержання державної підтримки, кредитів тощо; відсутність прозорості процесів роздержавлення власності, вирішення різних економічних та господарських питань, оцінки прибутків, обсягу податків, одержання пільг тощо, що створює умови їх вирішення за додаткову "винагороду"; зниження рівня життя громадян, яке супроводжується безробіттям, масовою трудовою міграцією громадян в інші країни, скороченням соціальних пільг тощо;

– відсутність дієвої системи громадянського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, політичних та громадських діячів, що робить таку діяльність непрозорою;

– відсутність чіткої регламентації діяльності державних службовців щодо процедури здійснення службових повноважень, надання адміністративних послуг, прийняття рішень, наявність у посадових осіб широких розпорядчо-дозвільних повноважень для прийняття рішень на свій розсуд; поширеність у кадровій політиці випадків заміщення посад службовців не на підставі їхніх ділових і моральних якостей; недодержання умов і формальне ставлення до проведення конкурсу на заміщення посад та атестації; надмірна концентрація функцій управління і повноважень вищими органами державної влади; низька виконавча дисципліна, відсутність належної відповідальності; низька якість та необґрунтованість багатьох управлінських рішень; низький престиж публічної служби;; відсутність реального впливу неурядових організацій на стан справ у сфері боротьби з корупцією в державі; невпорядкованість системи правоохоронних органів, що організовують та здійснюють у повному обсязі виявлення, профілактику та розкриття корупційних злочинів;

– недоліки нормативно-правової бази, надмірну закритість державних органів та службових осіб; відсутність на нормативному рівні цілісної системи засобів запобіжного впливу на причини та умови, що сприяють корупції та корупційним діям; прогалини та нечіткість законодавства, що передбачає відповідальність за корупційні правопорушення та регламентує діяльність державних органів, які ведуть боротьбу з корупцією;

– певна деморалізація суспільства через воєнний стан та війну, що витіснила на задній план усі інші прагнення окрім перемоги та призвела до послаблення імунітету суспільства до корупції та антикорупційної мотивації суспільства, з невизнанням значною частиною населення корупції соціальним

злом, нерозумінням її суспільної небезпеки для суспільства, держави чи окремої особи; слабкістю інститутів громадянського суспільства та засобів масової інформації, що залежні від власників та органів державної влади, здебільшого уникають об'єктивного висвітлення проблем пов'язаних з корупцією”¹³².

Як передвоєнний, так і сучасний об'єктивний діагноз соціального стану українського суспільства свідчить про те, що „основні соціальні ризики – бідність, майнова диференціація населення, відчуженість значної кількості громадян від суспільного життя, звуження їх доступу до освіти, медицини і культури – досягли масштабів, які можуть становити реальну загрозу національній безпеці держави. Практично за всіма найважливішими соціальними показниками світового цивілізаційного розвитку Україна продовжує перебувати на небезпечній межі”¹³³.

Розробка та запровадження різноманітних механізмів, форм та методів реалізації державної антикорупційної політики в Україні передбачає виокремлення основних форм та проявів таких відносин їх систематизацію та розробку на цих засадах механізмів запобігання й протидії корупції. Узагальнюючи опрацьований матеріал можна виокремити три основні групи таких механізмів. А саме:

1) механізми запобігання (насамперед, створюють суспільно-правову атмосферу несприйняття корупційних діянь, виховують антикорупційну культуру публічних службовців);

2) механізми попередження (спрямовані на формування умов для відмови від спокуси вступання у корупційні відносини);

3) механізми покарання (покликані забезпечити невідворотність осуду за корупційні дії).(Див. Рис. 3.1.)

¹³²TransparencyInternational.URL: <http://www.transparency.org/publications/>

¹³³Дралюк І. Корупція як загроза національним інтересам у внутрішній та зовнішній сферах діяльності об'єктів національної безпеки України... С. 48.

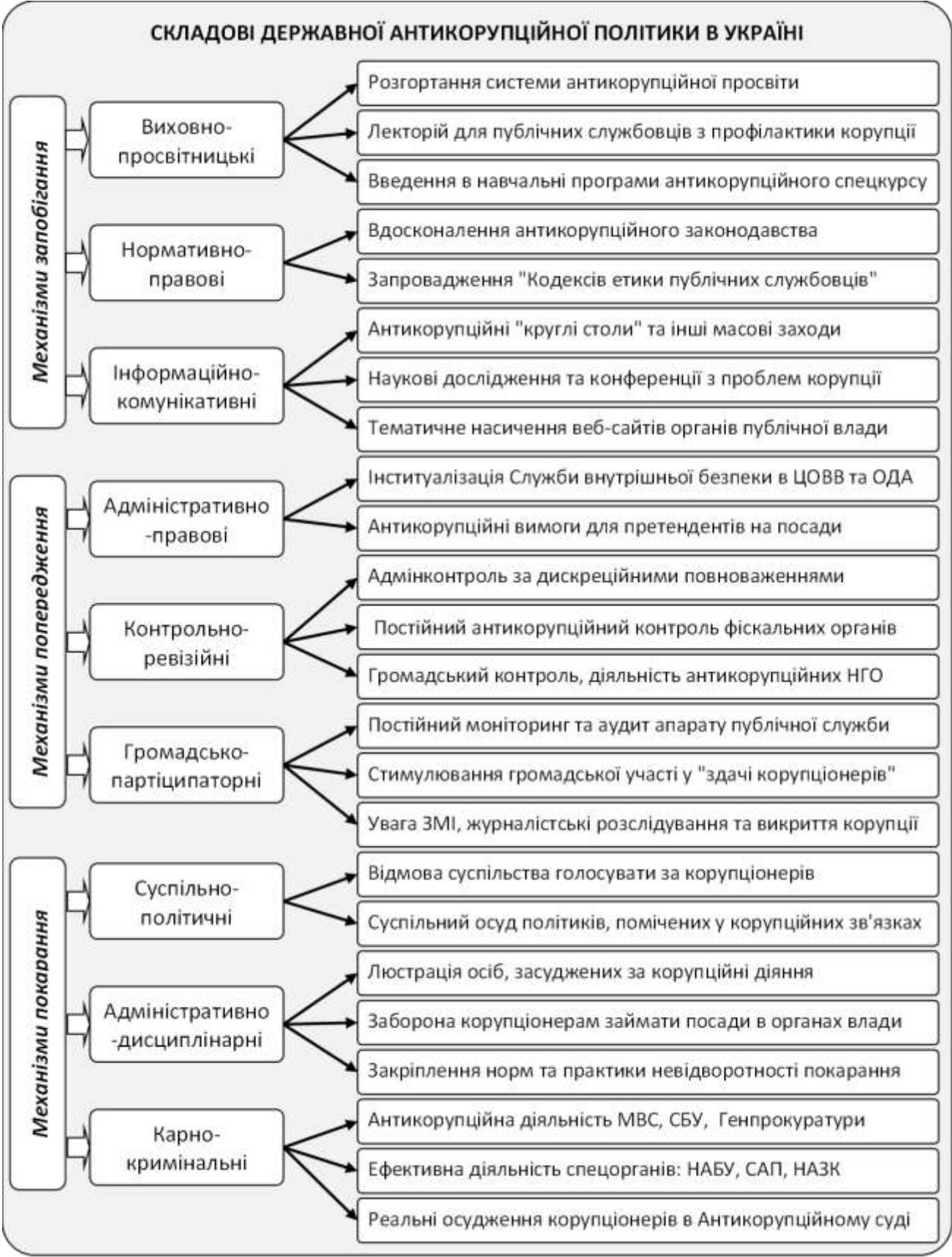

Рис. 3.1. Складові механізми державної антикорупційної політики

З рисунку 3.1. також видно, що успішна боротьба з корупційними відносинами можлива лише за системного поєднання політичної волі очільників держави, жорсткого адміністративного контролю з боку відповідних структур та підрозділів органів публічної влади, зусиль правоохоронних та спеціалізованих антикорупційних органів та інституцій громадянського суспільства й високої політичної свідомості наших співгромадян. В цілому ми погоджуємося з колишнім керівником Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО Б. Романюком в тому, що „політика держави у протидії злочинності – це спеціальні, системні й науково обґрунтовані напрямки, методи, способи і засоби діяльності державних органів, політичних організацій і громадських об’єднань, які виконують відповідні функції, завдання та приймають рішення, врегульовані правовими й етичними нормами, що випливають із програмних, законодавчих і директивних документів та спрямовані на запобігання злочинності, проведення каральних заходів і перевиховання та ресоціалізацію правопорушників з метою забезпечення правопорядку, безпеки особи, суспільства і держави”¹³⁴.

Начальник відділу дослідження проблем протидії корупції міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді Національної безпеки і оборони України доктор юридичних наук С. Бугера зазначає, що „до основних шляхів формування антикорупційної політики для запобігання корупційній злочинності у сфері економіки можна віднести: удосконалення законодавчого забезпечення антикорупційної діяльності, зокрема, прийняття Закону України „Про засади державної антикорупційної політики на 2022–2026 роки” та затвердження відповідної Антикорупційної стратегії з відображенням проблем запобігання корупційній

¹³⁴Романюк Б. Ефективна політика держави у сфері протидії організованій злочинності та корупції... С. 11.

злочинності у сфері економіки; забезпечення ефективного моніторингу та аналізу стану виконання Антикорупційної стратегії відповідно до розроблених індикаторів, підвищення рівня оцінки одержаних результатів; удосконалення заходів інформаційно-роз'яснювального характеру щодо консолідації зусиль суспільства в питаннях протидії корупції, і зокрема, в частині реалізації правових норм Закону України „Про запобігання корупції” щодо викривачів, тобто фізичних осіб, які за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень”¹³⁵.

Більшість вітчизняних антикорупційних фахівців та експертів переконані, що наша держава потребує сучасної виваженої й науково обґрунтованої антикорупційної Стратегії, яка стала би програмним документом формування та реалізації державної антикорупційної політики. Зокрема, на цьому наголошують А. Суббот та Ю. Дем'янчук : „ефективна протидія корупції у системі державної служби повинна базуватися на загальній державній стратегії, що ґрунтується на міжнародних стандартах та підкріплена відповідною практикою з використанням дієвих технологій. Зазначена стратегія повинна мати всебічне наукове осмислення, аналіз змісту та особливостей прояву корупції у системі державної служби України. Дослідження стану наукового обґрунтування адміністративно-правових засад запобігання і протидії корупції у системі державної служби України дає можливість автору стверджувати про неоднозначність у наукових підходах розуміння змісту корупції, ефективної системи засобів протидії корупції, взаємодії спеціально уповноважених суб'єктів щодо запобігання і протидії корупції у системі державної служби України, особливостей контролю та нагляду за виконанням обов'язків державними службовцями”¹³⁶.

---

¹³⁵Бугера С. І. Шляхи формування антикорупційної політики для запобігання корупційній злочинності у сфері економіки. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 200.

¹³⁶А. Суббот А. І., Дем'янчук Ю. В. Актуальні проблеми стану дослідження адміністративно-правових засад запобігання і протидії корупції в системі Державної служби України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Юридичні науки*. 2022. № 1. С. 40.

Своєю чергою С. Шило переконаний, що „стратегічною метою антикорупційної політики є протидія корупції на рівні державної влади та місцевого самоврядування шляхом підвищення прозорості в їх діяльності, додержання прав і свобод людини і громадянина, створення умов для розвитку економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення. Досягнення цієї мети можливе шляхом реалізації антикорупційної політики, яка передбачає поступове зниження рівня корупції в державі та налагодження дієвого механізму із запобігання та протидії корупції в Україні”¹³⁷.

Антикорупційна політики в поданому контексті може здійснюватися відповідно до трьох стратегічних підходів, які можуть бути ефективними для України. Так, за С. Мережком перший підхід робить акцент на „адміністративних і юридичних засобах захисту, розроблених в основному для обмеження свободи дій посадових осіб, наприклад, за допомогою ретельно розроблених правил і положень. Вони призначені для підвищення ймовірності виявлення корупційної поведінки за рахунок посилення контролю та правозастосування, а також для забезпечення швидкого і жорсткого покарання доведених правопорушень. Цей підхід може включати створення підрозділів внутрішнього контролю в публічних організаціях, захист ролі інформаторів і, в більш загальному плані, створення комісій по боротьбі з корупцією (вперше такі комісії були створені в Гонконзі та Сінгапурі, а тепер і в низці інших країн)”¹³⁸.

Другий підхід, часто вживаний в поєднанні з іншими, заснований на заохоченні належного врядування за допомогою дотримання прозорості та стандартів у здійсненні публічної діяльності. Серед переваг цього підходу –

---

¹³⁷Шило С.М. Особливості застосування законодавства щодо запобігання корупції в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2022. Вип. 74: Ч. 2. С. 88.

¹³⁸Міжнародні стандарти у сфері запобігання та протидії корупції : монографія / [В. Л. Ортинський та ін. ; за ред. К. Б. Марисюка] ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". Київ : Людмила, 2021. 111 с.

посилення підзвітності публічних службовців, відтак, зниження корупції. „Дії щодо поліпшення управління можуть бути ініційовані в рамках самого політичного процесу (наприклад, законодавчими органами або судовою системою), більш вимогливою спільнотою стейкхолдерів або засобами масової інформації та громадянським суспільством. Однак для того, щоб такий підхід був ефективним, він повинен доповнюватися відповідними інститутами і механізмами, такими як компетентна і незалежна судова система, «пильні» правоохоронні органи, зовнішній аудит, а також вільна преса і розвинуте громадянське суспільство»¹³⁹.

Третій підхід заснований на фундаментальних соціально-економічних реформах, „мета яких полягає в усуненні умов, що переважно породжують корупцію”¹⁴⁰. Такі реформи спрямовані на усунення недоліків в соціально-економічній політиці й інститутах, зокрема, шляхом „введення в діяльність органів влади більшої опори на економічні стимули через реформу публічної служби; спрощення податкової системи і реформування податкового та митного адміністрування; реформування систем управління публічними видатками; посилення внутрішньої конкуренції між публічними організаціями; комерціалізація або приватизація тієї діяльності органів влади, яка не може вважатися суспільною відповідальністю. Точно так же, коли корупція вбудована в пропозицію публічних товарів і послуг (наприклад, цінова підтримка, субсидії), цей підхід вимагає поступової відмови від таких програм на користь більшої опори на ринок за рахунок лібералізації цін, розвитку ринкових механізмів і кращого таргетингу”¹⁴¹.

На наш погляд, кращих результатів можна досягнути за рахунок синергії поєднання в різних сферах, ситуаціях та умовах тих чи інших елементів

---

¹³⁹Бондаренко О. С. Концепція кримінально-правової протидії корупції в Україні : монографія; Сум. держ. ун-т. Суми : Сумський державний університет, 2021. 471 с.

¹⁴⁰Приходько А. А. Запобігання та протидія корупції в Україні за умов євроінтеграції. Адміністративно-правовий аспект : монографія; НДІ публ. права. Київ : Чалчинська Н. В., 2020. 383 с.

¹⁴¹Мережко С. І. Реалізація комплексного підходу у боротьбі з корупцією. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 9. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2022_9_12

кожного із запропонованих вище підходів. Таким чином, можемо стверджувати, що запобігання, профілактика та боротьба з корупцією в системі публічного управління потребує розробки відповідних механізмів та проведення конкретних заходів з реалізації державної політики запобігання та протидії корупції, спрямованих на створення в українському суспільстві атмосфери "нульової толерантності", несприйняття корупційних відносин, виховання антикорупційної організаційної культури публічних службовців, системи попередження, виявлення та припинення корупційних правопорушень, формування умов невідворотності усунення наслідків корупції та покарання винних, незалежно від рівня займаної посади. Зокрема, Ю. В. Шпак та І. О. Драган зазначають, що „згідно з останніми дослідженнями, країни Центральної та Східної Європи, зокрема, страждають від відносно високого рівня корупції в державному управлінні та його негативного сприйняття, пов'язаного, перш за все, з приховуванням результатів. Хоча корупція має багато форм і є властивою кожному суспільству з незапам'ятних часів, її форма, варіації та наслідки змінюються в міру того, як вимоги, що висуваються до державного управління, реагують на зміни в суспільстві та економіці”¹⁴².

За оцінками багатьох міжнародних та вітчизняних експертів в сучасній Україні саме корупція виступає основним деструктивним фактором суспільно-політичного розвитку та євроатлантичної інтеграції. Саме на це звертають увагу експерти впливової міжнародної організації Transparency International. У останньому оприлюдненому цієї організацією світовому Індексі сприйняття корупції за 2022 рік Україна отримала 33 бали зі 100 можливих, Наш показник зріс на один бал, і тепер Україна посідає 116 місце зі 180 країн. Так само 33 бали мають Алжир, Ангола, Замбія, Монголія, Сальвадор та Філіппіни. А на бал менше, ніж Україна, мають Домініканська

---

¹⁴²Шпак Ю. В., Драган І. О. Корупція в публічному управлінні як перепона ... С. 615.

Республіка, Кенія та Нігер.

Певним дороговказом для формування та реалізації державної політики запобігання та протидії корупції в Україні може слугувати наступний коментар TransparencyInternational до місця України в Індексі сприйняття корупції за 2022 рік: „Зростання України в останні роки могло б бути значно помітнішим, а ефект від боротьби з корупцією — відчутнішим. Якби конкурс з обрання керівника САП не затягувався, а закінчився, як і мав, у 2021 році, коли вже було відоме ім'я переможця, антикорупційні розслідування активізувалися б раніше. Якби парламент не затягнув прийняття Антикорупційної стратегії на 2 роки, Україна значно раніше отримала б чіткий план дій у боротьбі з корупцією. Якби антикорупційні органи мали повноцінну операційну та інституційну спроможність (фактичну можливість прослуховування для НАБУ, доступ до належної судової експертизи, розширення повноважень САП, передбачити аудити всіх антикорупційних органів), антикорупційна система, яка вистояла і під час повномасштабної війни, працювала б ефективніше”¹⁴³.

У 2022 та 2023 році ми були свідками низки корупційних скандалів. В умовах війни корупція є не менш страшним внутрішнім ворогом, як іноземні окупанти. Українське суспільство сформувало чіткий запит на жорстку боротьбу з корупційними проявами в часи війни, антикорупційні органи громадські організації та журналістські розслідування ведуть пильний моніторинг можливих проявів корупції. В цьому показовим стало відкриття кримінального впровадження проти голови Верховного Суду України Всеволода Князева, якого затримали при одержанні хабаря у розмірі 2,7 млн. доларів США. Сподіваємося, це лише початок розгортання реальної боротьби з корупціонерами, яка стане важливим кроком на шляху до повноцінної інтеграції України з Європейським Союзом.

¹⁴³Індекс сприйняття корупції – 2022. *Офіційний сайт TransparencyInternational Ukraine*. Квітень 2023 р. URL : <https://cpi.ti-ukraine.org/#/>

3.2 Проблеми та перспективи вдосконалення державної політики запобігання та протидії корупції в Україні

Війна завжди загострює всі проблеми і негаразди, які існують в будь-якій країні, а згуртування народу проти ворога вимагає подолання внутрішніх проблем, консолідацію на оборону держави і все, що заважає обороноздатності має бути максимально знешкоджене як то кажуть "за законами воєнного часу". Одним з таких вкрай негативних явищ, що шкодить досягненню нашої перемоги є корупція, яка, на жаль, проявляється в Україні не тільки у владних структурах, але в оборонних структурах (варто нагадати лише сумнозвісні різниковські "яйця по 17 гривень"). Так, корупція під час війни характерна і для інших країн, адже, як визначили в ході аналізу ймовірних корупційних ризиків під час застосування Збройних сил України Д. І. Гончарук, М. С. Калітник, та Р. В. Пікуль – „як свідчить світовий досвід, сприятливі умови для корупційної діяльності часто виникають саме в оборонному секторі, що ускладнює здійснення суворого нагляду та контролю. В оборонному секторі наведені фактори об’єднуються в поведінку, яка збільшує потенційну вигоду від корупційного вчинку: значні ресурси плюс обставини такі, як потреба в «таємності», «терміновості», або «національні інтереси» можуть звужити процес прийняття рішень та суттєво зменшити його прозорість та звітність”¹⁴⁴.

Ще однією з причин проявів корупційних діянь в силових відомствах і структурах України є зниження рівня громадського контролю та часткова переорієнтації діяльності антикорупційних структур, принаймні, про таку тенденцію свідчать результати дослідження різних корупційних зловживань щодо гуманітарної та безоплатної допомоги в умовах збройних конфліктів О. С. Бондаренка, який зауважує, що „згідно з опитуванням

---

¹⁴⁴Гончарук Д. І., Калітник М. С., Пікуль Р. В. Визначення ймовірних корупційних ризиків під час застосування Збройних сил України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2022. № 12. С. 94.

На переконання якого, „неефективність державних інститутів призводить до появи феномену "інституційної пастки" – викривлення суспільно-політичних процесів та створення труднощів для функціонування агентів інституційних відносин, що й обумовлює деградацію інституційних обмежень та появу корупційних ризиків”¹⁴⁷.

В науковому просторі України чимало публікацій присвячених визначенню основних проблем, пов'язаних з корупцією, через їх надзвичайно великий обсяг не будемо робити детальний огляд, а спиратимемося на найбільш узагальнені та характерні визначення політичних детермінант, що породжують умови існування та поширення такого вкрай деструктивного і шкідливого явища як корупція.

Зокрема, А. О. Рибалкін та М. В. Тараніна до основних таких детермінант зараховують:

– „політико-правові, до яких відносять несприятливі характеристики політичної та управлінської еліти, політичну нестабільність, недосконалість механізмів взаємовідносин органів державної влади з політичними партіями, відсутність стійких традицій демократії, недоліки регулювання державою фінансування політичних партій, обмеження суспільно-політичних свобод, надмірну політичну децентралізацію;

– правові (нерозвиненість антикорупційного законодавства, прогалини в правовому регулюванні суспільних відносин, суперечності між положеннями різних нормативно-правових актів, нечіткість або незрозумілість лінгвістичних формулювань правових норм, винятки із загальних прав та процедур, заплутаність та розпорошеність правового регулювання тощо);

– управлінські, до яких належать: слабка дієвість державного контролю, структурно-функціональні недоліки системи державних органів, непрозорість їх діяльності, невпорядкованість загальної адміністративної процедури,

---

¹⁴⁷Гречин Є. Корупційні ризики в інституціональному дискурсі. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2018. № 2. С. 68.

нерозвиненість адміністративного судочинства, відсутність належного організаційного забезпечення антикорупційної діяльності, недоліки надання адміністративних послуг тощо”¹⁴⁸.

Дещо інше – більш всеосяжну систематизацію ключових проблем, що живлять корупційні відносини в системі органів публічного управління подає М. О. Грищук, який виокремлює п'ять основних груп чинників існування корупції в Україні:

- організаційну, що виявляється у відсутності чіткої регламентації діяльності посадових осіб, взаємодії державного апарату та суб'єктів підприємництва, внаслідок чого налагодженої кооперації суб'єктів владних повноважень із підприємцями що виходить за межі правового поля;

- економічну, що характеризується слабким розвитком ринкових відносин, та необмеженим впливом апарату державного управління на формування економічних відносин;

- відсутність політичної волі, адже розвиток національної політичної системи тісно пов'язаний з боротьбою партій за створення закритої системи управління, що межує з високою корупційною складовою;

- правову, що характеризується недостатньою розробкою законодавства щодо питань притягнення до відповідальності за корупційні діяння;

- управлінську – що проявляється у викривленій системі відбору кадрів – заміщенні вакантних посад через знайомство, відсутності механізмів унеможливлення прийняття на державну службу та кар'єрного зростання лідерів і членів злочинних угруповань, відсутність окремих працівників, які здійснюватимуть нагляд та контроль за такими службовцями¹⁴⁹.

Спираючись на наведені вище визначення та матеріали проведеного в попередніх підрозділах аналізу джерельної бази проблематики запобігання та

¹⁴⁸Рибалкін А. О., Тараніна М. В. Політична корупція як загроза національній безпеці України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 43.

¹⁴⁹Грищук М. О. Політика України у сфері запобігання і подолання корупції: проблемні аспекти та перспективи удосконалення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. Вип. 2. С. 24-25.

протидії корупційним явищам в Україні далі наведемо характерні для українських умов ознаки корупції, що останніми роками проявляється як:

- глибоке проникнення корупції у політичну діяльність;
- неприпустимо широке втягування у корупційні відносини працівників правоохоронних органів та судів;
- тісний зв'язок корупції з економічною злочинністю і "тіньовою" економікою, які її фінансово живлять;
- відкрите зростання бізнесу і влади, що стало основою створення потужних фінансово-політичних кланів з кримінальним забарвленням;
- ураження корупцією життєво важливих інститутів суспільства та перетворення її на функціонально важливий спосіб їх функціонування;
- поширення корупції фактично у всі сфери життєдіяльності суспільства: культуру, освіту, охорону здоров'я, науку, побут тощо;
- утвердження в суспільстві стереотипів терпимого ставлення до корупції з одночасною готовністю вирішувати свої проблеми неправовими методами (за Є. Невмержицьким)¹⁵⁰;
- процвітання злочинності, та зрощення злочинності й "тіньової економіки";
- недієздатність правоохоронних органів у забезпеченні правопорядку (за Л. Андрущенком)¹⁵¹;
- формування системно організованих, ієрархічно побудованих корупційних мереж з власними внутрішньо-зв'язаними розгалуженими сітьовими структурами;
- закріплення чітко визначеного для кожної системно-корупційної ланки власного відсотку, на який вона може претендувати в отриманому сукупному здирницькому доході, що перерозподіляється ієрархічним ланцюгом за встановленими "кримінальними нормативами";

---

¹⁵⁰Невмержицький Є. Корупція як соціально-політичний феномен. автореф. дис. на здобуття наук ступеня д-ра політ. наук : 23.00.02. НАН України. Київ, 2019. С. 26.

¹⁵¹Андрущенко Л. Сутність явища "корупція" та причини її існування в Україні... С. 149.

– всебічне і абсолютне владно-бюрократичне прикриття в корупційній системі від можливості викриття та покарання керівної ланки корупційної мережі на різних рівнях їхнього ієрархічного положення;

– підпорядкування суб'єктів-учасників "корупційної спільноти" "нормам" жорсткої корпоративної дисципліни в межах чітко окресленої власної "ніші" з особистим внутрішньо системним ранговим статусом та відповідними організаційно-розпорядчими повноваженнями в структурі системно-владної ієрархії;

– спроможність всіх учасників корупційної схеми, аж до її первинних ланок, отримувати максимально повну "секретну інформацію" щодо можливих потенційних небезпек і загроз, які пов'язані із здійсненням їхньої державно-зрадницької діяльності (за В. Мандибурою)¹⁵²;

– низький ризик покарання. Останні п'ять років ніхто з викритих у покриванні корупційних схем і рекету так і не був покараний. Насамперед через вертикальну інтеграцію з такими ж корумпованими суддями, та залежність одних силовиків від інших, як, наприклад, НАБУ від поліції та СБУ в прослуховуванні;

– розвинений і конкурентний ринок корупції. Коли всі силовики готові "вирішувати питання" і беруть на себе заради цього дублюючі повноваження, то за законами ринкової економіки ціна знижується. Фіскальна служба, генпрокуратура, військова прокуратура, СБУ, НАБУ — всюди хлопці знаходили собі партнерів, готових недорого заховати справу під сукно;

– бідність і постійні кризи, які щоразу кидають громадян на початок шляху до добробуту (за Г. Вишлінським)¹⁵³.

На наш погляд, головною проблемою подолання корупції в Україні є фактична неможливість громадян відстояти свої конституційні права та інтереси в судах. Політичні еліти країни за останні 10 років, змінюючи одна

¹⁵²Мандибура В. Корупція: інституційна сутність та механізми подолання... С. 62.

¹⁵³Вишлінський Г. Країна дешевої корупції. *Інтернет-видання "Новоєвремя"*. 23.03.2019. URL : <https://nv.ua/ukr/opinion/krajina-deshevoji-korupciji-50012420.html>

одну в жорстокій політичній боротьбі й використовуючи для цього усі можливі інструменти, так спотворила українську судову систему, що остання перестала служити закону, а стала прислужувати владі. В цьому переконані не тільки переважна більшість українців, але й велика кількість науковців, фахівців і закордонних експертів. Поодинокі справедливі рішення та порядні судді не впливають на загальний фон тотальної корумпованості судової гілки влади. Ситуація виглядає настільки критичною, що відомий спеціаліст в правоохоронних системах полковник США Уес Мартін в газеті "Вашингтон Таймс" стверджує, що більше неможливо довіряти українській владі, яка без іноземного втручання неспроможна подолати корупцію й тому Сполученим Штатам необхідно допомогти Україні "встати на ноги", а для цього – встановити іноземний контроль над створеними антикорупційними органами та всією правоохоронною й судовою системою України¹⁵⁴.

Корупцію як соціальне явище можна порівняти з раковою пухлиною в державному організмі – не знешкоджена на ранніх стадіях, вона поступово розростається, запускає свої метастази у всі сфери суспільно-політичної життєдіяльності та спотворює суспільно-владні відносини. Розуміння рівня загроз, сутності та причин виникнення й розповсюдження корупційних взаємовідносин, надають можливості для виокремлення низки рекомендацій та пропозицій щодо подальшого вдосконалення механізмів посилення державної безпеки та запобігання й протидії корупції в системі публічної влади України.

На нашу думку, державна політика запобігання, попередження та протидії корупції в Україні у структурно-функціональному плані має бути системно побудованою у форматі синергетичного поєднання чотирьох концептуально-часових рівнів та чотирьох змістовно-суб'єктних кластерів (Див. Рис. 3.2.).

---

¹⁵⁴Martin W. A new beginning for Ukraine. *The Washington Times*. June 12, 2019. URL : <https://www.washingtontimes.com/news/2019/jun/12/a-new-beginning-for-ukraine/>

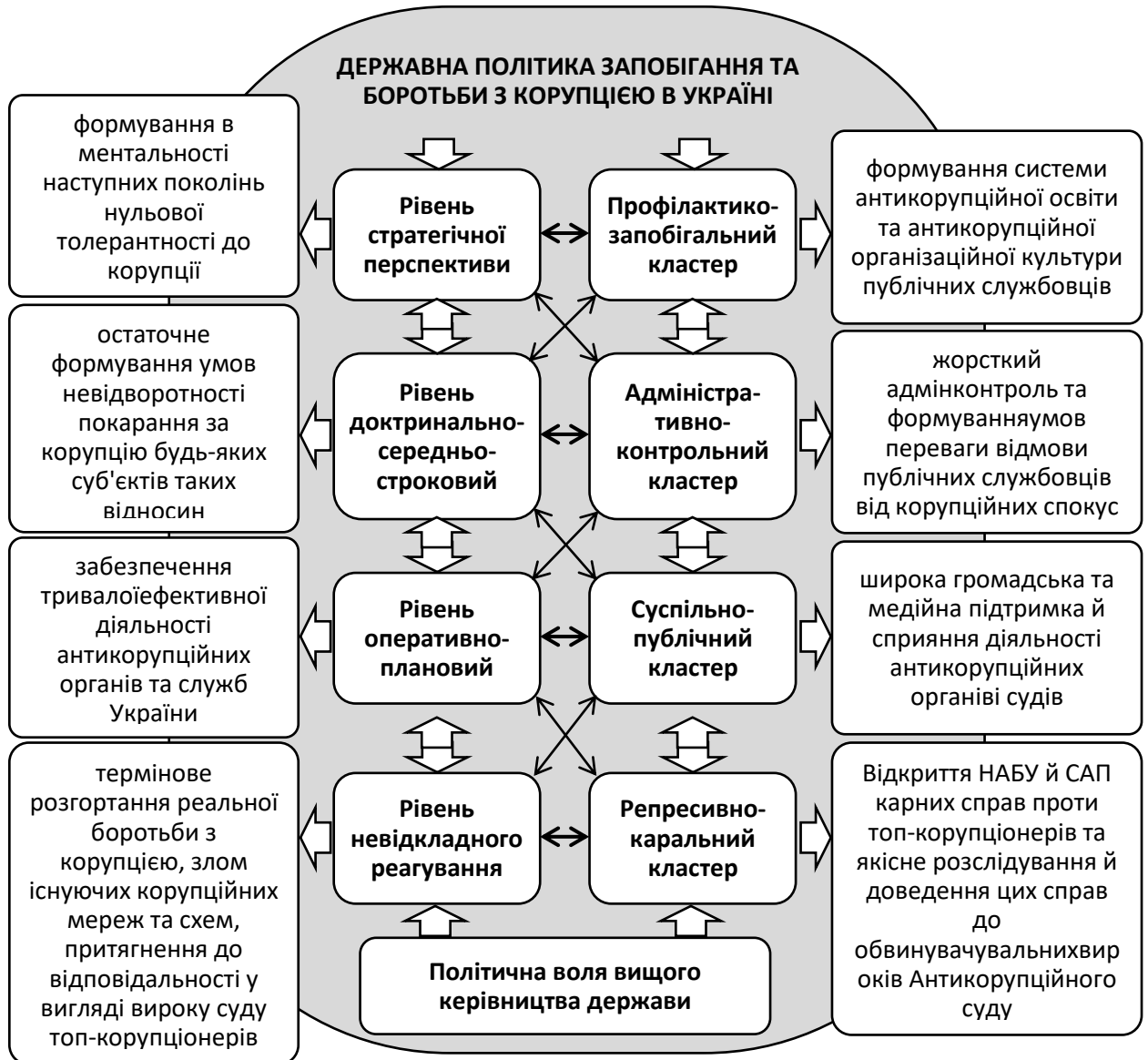

Рис. 3.2. Структурно-функціональна схема державної політики запобігання, попередження та протидії корупції в Україні

Рівень стратегічної перспективи охоплює значний часово-історичний проміжок і становить собою головну місію та стратегічну кінцеву мету діяльності держави та суспільства – максимально можливе викорінення самих умов існування корупційних відносин та формування в ментальності наступних поколінь нульової толерантності до корупції. Саме толерантний до корупції суспільний менталітет визначається більшістю експертів і науковців основною причиною виникнення та існування цього деструктивного явища в Україні.

Тривалість реалізації завдань стратегічної перспективи пояснюється необхідністю кардинальної зміни суспільної свідомості та ментальності громадян, а такі процеси за свідченнями психологів, тривають протягом життя кількох поколінь. На цьому рівні має бути мінімізовано самі соціальні причини корупційних відносин: бідність і злиденність значної частини громадян, значне фінансове розшарування суспільства, низька ефективність діяльності органів публічної влади, недієздатність правоохоронної системи, неможливість пересічному громадянину захистити свої законні права та інтереси в суді, наявність дискреційних повноважень органів публічної влади за відсутністю жорсткого адміністративного контролю за їх здійсненням, низька політична та організаційна культура публічних службовців тощо.

Доктринально-середньостроковий рівень має своєю кінцевою метою остаточне формування умов невідворотності покарання за корупцію будь-яких суб'єктів таких відносин. Дійсно, якщо однією з головних причин корупції в нашому суспільстві є такий стан суспільно-владних відносин, за якого жити чесно не вигідно ні публічним службовцям, ні представникам бізнесу, ні навіть пересічним громадянам, то найбільш ефективним засобом, імовірно, є прагнення зробити корупцію вкрай ризикованою та не вигідною. На цьому рівні принциповим є поєднання зусиль держави при чітко визначеній політичній волі найвищого політичного керівництва та громадянського суспільства, його інституцій, насамперед, засобів масової комунікації та антикорупційних громадських організацій. Суспільний осуд корупціонерів, який має місце й зараз, в цих умовах має перетворитися на адміністративно-процедурну безумовну втрату корупціонером не тільки посади, нечесно отриманих статків, але й будь-якої перспективи подальшої управлінської та політичної кар'єри.

Оперативно-плановий рівень, на нашу думку, має охоплювати антикорупційні заходи протягом двох-трьох років, коли буде створено умови забезпечення ефективної діяльності антикорупційних органів та служб. Попри

те, що останніми роками Україна доволі суттєво просунулася у створенні антикорупційної інституційної інфраструктури запобігання та протидії корупції в Україні – засновано та розпочато діяльність низки спеціалізованих органів, безпосередньою функцією яких є боротьба з корупцією (НАЗК, САП, НАБУ, НПУ, АРМА, ДБР, ВАС), проте практика їх функціонування поки що має хаотичний протирічний та малорезультативний характер. У цьому плані М. В. Корнієнко та В. М. Тертишник вважають за доцільне „об’єднати антикорупційні органи силового блоку (НАБУ та ДБР) в єдину міцну, незалежну від виконавчої влади та дієву структуру, невідкладно організувати ефективну роботу Бюро економічної безпеки. Відповідно має бути забезпечена взаємодія та координація даних інституцій, до чого має бути залучена прокуратура. Крім того важливо забезпечити незалежність від виконавчої гілки влади та забезпечити активізацію роботи ДБР та таких контролюючих органів як Рахункова палата України, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державна аудиторська служба”¹⁵⁵.

Рівень невідкладного реагування виокремлений нами у відповідності до сучасного суспільного запиту встановлення реальної, а не декларативної справедливості в Україні. Активісти громадянського сектору проголошують, що найбільшими цінностями для українців є свобода та справедливість. Проте таку бажану справедливість не змогла принести навіть Революція Гідності. Вже дві команди постреволуційної привладної еліти з однаковою впертістю не бажали здійснити реальну реформу судів, прокуратури, поліції, забезпечити підзвітність української Феміди політикам, а не суспільству. Зате й надалі процвітала відсутність покарання топ-корупціонерів.

З рисунку 3.2. видно, що з чотирма вищеохарактеризованими концептуально-часовими рівнями запобігання, попередження та боротьби з

---

¹⁵⁵Корнієнко М. В., Тертишник В. М. Протидіякорупції: стратегіятапрактика. *Проблемизаконності*. 2021. Вип. 152. С. 96-97.

корупцією корелюють чотири змістовно-суб'єктних кластери профільних напрямків такої діяльності. Далі охарактеризуємо ці кластери.

Профілактико-запобігальний кластер найбільшою мірою корелює з доктринально-середньостроковим і стратегічно-перспективним рівнями та має на меті формування системи антикорупційної просвіти суспільства в цілому й антикорупційної організаційної культури публічних службовців зокрема. Варто зазначити, що переважна більшість експертів та фахівців наголошують, що саме профілактика й запобігання проявів корупції має бути стрижневим напрямком антикорупційної політики держави.

Адміністративно-контрольний кластер містить інструменти та заходи жорсткого адміністративного контролю та формування умов переважання відмови публічних службовців від корупційних спокус. Діяльність державного апарату має бути адміністративно й процедурно організована таким чином, щоб корупційних ризиків було якомога менше, більшість дискреційних повноважень і корупціогенних державних послуг, дозволів, ліцензій тощо було переведено в електронний формат з усуненням від надання таких послуг будь-яких посадових осіб органів публічної влади. При цьому має бути постійний адміністративний контроль та антикорупційний моніторинг діяльності державних службовців.

Суспільно-публічний кластер об'єднує інструменти й заходи щодо забезпечення широкої громадської та медійної підтримки й сприяння антикорупційних заходів. Одним з діючих інструментів забезпечення участі громадськості у формуванні, реалізації та моніторингу державної антикорупційної політики, а також здійснення громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів є створення при них громадських рад. Так, громадські ради функціонують при НАБУ, НАЗК, АРМА та інших центральних і спеціалізованих державних органів. Громадські ради проводять попередню громадську експертизу нормативно-правових актів, що ухвалюються даними органами, приймають участь в обговоренні

антикорупційних стратегій та планів дій, доводять до відома державних інституцій суспільну позицію з тих чи інших питань їх функціональної діяльності.

На наш погляд, реформа судової системи в Україні є ключовою державотворчою реформою. Можливість громадянина безперешкодно відстояти свої законні права та інтереси в судовому порядку є найважливішою запорукою стабільності та справедливості конституційного ладу в державі. Між тим існуюча судова система має системні хиби, які ставлять під сумнів досягнення поставленої мети – мати неупереджену, незалежну й справедливу судову систему. Підняття заробітної платні для суддів до захмарних розмірів ніяк не гарантує від спокуси судді на корупційні дії, а позиттєве призначення судді на посаду лише розв'язує йому руки щодо будь-яких волонтаристських судових ухвал. Сама система призначень суддів на посади робить їх залежними від Президента України та вузькокорпоративної Вищої колегії суддів.

Відтак громадянське суспільство та окремі експерти ставлять питання про виборність суддів в Україні на кшталт того, як це робиться у Сполучених Штатах Америки. Відповідальність і підзвітність суддів перед народом, територіальною громадою має забезпечити дійсно справедливе судочинство в державі. Серед корисних пропозиції також варто відзначити пропозицію передати підсудність корупціонерів на розгляд виключно судів присяжних, причому не радянського кшталту з двома-трьома "народними засідателями", а за тим же американським взірцем з 12 незалежними й обраними випадковим жеребом присяжними.

Роль судової системи є ключовою і в наступному кластері, покликаному реалізувати право держави на покарання будь-якої особи, що порушує Конституцію та закони України.

Репресивно-каральний кластер містить інструменти силового блоку держави – МВС, СБУ, прокуратури, НАБУ, САП, АРМА, ВАС тощо,

спроможні розслідувати корупційні діяння та притягти до кримінальної відповідальності за їх скоєння. Українське суспільство вимагає невідкладної активізації діяльності НАБУ й САП, не просто відкриття ними карних справ проти топ-корупціонерів та якісне розслідування, але й доведення цих справ до обвинувачувальних вироків Вищого антикорупційного суду. Кінцевою метою діяльності державних інституцій в межах цього кластеру має стати формування стану безумовної невідворотності покарання для всіх корупціонерів будь-якого рівня та – попри їх партійну приналежність, входження до певних фінансово-промислових, політичних чи владних еліт тощо.

Таким чином, узагальнюючи проведені дослідження можемо зробити висновок, що перспективними напрямками подальшої боротьби з корупцією й зміцнення національної безпеки України є наступні:

А. Запобіжно-превентивні, спрямовані на поширення суспільного несприйняття корупції, виховання антикорупційної організаційної культури публічних службовців, формування в українській ментальності нульової толерантності до корупційних діянь та викорінення їх соціально-економічних і політико-управлінських причин, зокрема щодо:

- запровадження системи антикорупційної просвіти, реалізація різного роду антикорупційних освітніх програм та проєктів;

- формування системи антикорупційної організаційної культури публічних службовців;

- поширення в українському суспільстві позитивного ставлення до інституту викривачів корупційних правопорушень;

- розробки та затвердження нової антикорупційної стратегії України.

Б. Адміністративно-контрольні, спрямовані на розбудову ефективної системи попередження, виявлення та припинення корупційних правопорушень, зокрема щодо:

– введення в структуру ОДА спеціальних підрозділів внутрішньої безпеки з функцією виявленні та протидії корупції в місцевих органах публічної влади включно з самою ОДА, на які слід покласти контрольні функції щодо службової поведінки і способу життя посадових осіб;

– мінімізації корупційних складових у взаємодії влади з бізнесом та окремими громадянами шляхом переведення в електронний формат більшості дискреційних повноважень і корупціогенних державних послуг, дозволів, ліцензій тощо з усуненням від надання таких послуг будь-яких посадових осіб органів публічної влади;

– посилення громадського контролю за прийняттям державно-управлінських рішень через делегування громадським організаціям функцій моніторингу та аудиту антикорупційної політики, обов'язкової незалежної попередньої експертизи нормативно-правових та державно-управлінських актів, що готуються до ухвалення органами публічної влади;

– забезпечення повноцінної незалежності та ефективного функціонування антикорупційних органів та підрозділів держави.

В. Карально-репресивні, спрямовані на формування стану невідворотності покарання за корупційні діяння будь-якої посадової особи включно з найвищим керівництвом органів публічної влади України, зокрема щодо:

- відновлення покарання за незаконне збагачення;
- реформування судової системи та встановлення процедури обрання суддів прямими виборами відповідних територіальних громад;
- введення суду присяжних для слухання справ проти корупціонерів;
- законодавче закріплення права правоохоронців на провокацію хабарем та засудження чиновників, що піддалися на таку провокацію;
- введення інституту громадянської конфіскації за румунським взірцем;
- закріплення у виборчому кодексі заборони балотуватися в народні депутати та депутати місцевих рад особам, засудженим за корупційні діяння.

ВИСНОВКИ

В даній магістерській роботі здійснено аналіз та обґрунтування теоретичних засад формування та реалізації державної політики із запобігання та протидії корупції в Україні та цій основі визначення перспективних шляхів вдосконалення антикорупційних заходів в нашій державі.

Проведений джерелознавчий аналіз останніх публікацій українських науковців та дослідників в контексті боротьби з корупцією, в результаті якого запропоновано поділ бачення основних форм і проявів феномену корупції на 5 теоретичних підходів: 1) як девіантне ментально-психологічне явище домінування особистих інтересів над суспільними; 2) як неформальний соціально-політичний інститут; 3) Як нелегітимні практики державно-управлінських відносин; 4) як адміністративно-кримінальне правопорушення, протизаконні дії посадових осіб органів публічної влади; 5) як певна поведінкова стратегія діяльності різного роду злочинних угруповань та окремих осіб.

Обґрунтовано, що корупція носить системно-організований характер, охоплюючи усі ланки та рівні державного апарату, вона проявляється у різного роду зловживаннях службовим положенням високопосадовці та службовців органів публічного врядування в групових та особистих інтересах; цілеспрямованому розкраданні національного багатства держави та незаконному збагаченню, що у свою чергу призводить до створення умов до посилення влади корупційних структур; формуванні корупційних мереж зі стійкими зв'язками та круговою порукою щодо забезпечення безкарності корупційної діяльності. Визначено, що корупція безпосередньо полягає у незаконній діяльності керівників та посадових осіб органів державної виконавчої влади, виконавчих структур муніципалітетів та об'єднаних територіальних громад, муніципальних підприємств з метою отримання незаконних доходів, одержання майна, та цінних паперів, послуг чи пільг як для себе так і в інтересах третіх осіб.

Зазначається, що високий рівень корупції в нашій державі забезпечують: відсутність політичної волі щодо запровадження дієвих механізмів протидії корупції; надмірний вплив окремих олігархічних груп на прийняття державних рішень і кадрові призначення; непрозорість та закритість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, неефективна участь правоохоронних органів (а, часом, і протидія) у антикорупційних заходах; неврегульованість конфлікту інтересів; низький рівень забезпечення захисту прав власності; недосконалість системи судоустрою; недотримання законодавства у сфері протидії корупції; недотримання правил професійної етики та доброчесності на публічній службі; відсутність публічного контролю за доходами та видатками державних службовців, а також ефективних механізмів участі суб'єктів громадянського суспільства у формуванні та реалізації антикорупційної політики.

Проаналізовано досвід боротьби з корупційними діяннями в зарубіжних країнах, що дозволило виокремити ключові антикорупційні заходи урядової політики, які було б варто імплементувати в умовах України: насамперед, принципово необхідною є політична воля керівників держави, їх реальне бажання побороти корупцію; по-друге, має бути сформована державна Антикорупційна Стратегія та відповідна антикорупційна політика, яка б охоплювала комплекс політико-правових, адміністративно-економічних, соціально-просвітницьких та морально-етичних механізмів включно працюючим громадянським соціальним контролем за діяльністю посадовців кадрового апарату системи публічної служби; по-третє, неодмінною умовою успішної боротьби з корупцією є забезпечення відкритості та прозорості усіх гілок та органів влади; по-четверте, має бути забезпечена можливість порушення кримінальних справ проти корупціонерів за поданнями громадських антикорупційних організацій та журналістськими розслідуваннями ЗМІ (такий підхід притаманний США, Франції, Італії); по-п'яте, в країні має бути встановлена атмосфера неминучості притягнення до

відповідальності за корупційні діяння будь-яких високопосадовців та службовців незалежно від їхнього місця в ієрархічній структурі влади.

Охарактеризовано генезис формування й розвитку нормативно-правової бази боротьби з корупцією в Україні та зроблено висновок щодо несистемного й протирічного характеру нормативно-правового регулювання в цій сфері, оскільки попри надзвичайно велику кількість нормативно-правових актів, стосовних боротьби з корупцією, й досі існують протиріччя між різними законами, Указами Президента України та постановами й розпорядженнями найвищих органів влади. Антикоруptionна стратегія формально закінчила свою дію у 2017 році, проте до цього часу відсутні як власне аналіз виконання зазначеної стратегії, так і новий законодавчий акт, що сформулював би стратегічні засади діяльності держави та суспільства в цій надзвичайно важливій царині політичного життя України.

Проведений аналіз сучасного стану та проблем протидії корупції в Україні надав змогу зробити висновок про фактичну недієздатність існуючої системи боротьби з корупцією в Україні, її неспроможність подолати найбільш критичні у військовий час корупційні загрози, насамперед, на найвищих щаблях державної влади. Обґрунтовано, що успішна боротьба з корупційними проявами можлива лише за системного поєднання політичної волі очільників держави, жорсткого адміністративного контролю з боку відповідних структур органів публічної влади, зусиль правоохоронних та спеціалізованих антикорупційних органів та інституцій громадянського суспільства й високої політичної свідомості наших співгромадян.

Здійснено виокремлення основних механізмів, форм і методів реалізації державної антикорупційної політики в Україні та їх систематизацію й розробку на цих засадах механізмів запобігання й протидії корупції, згрупованих три основні групи. А саме: 1) механізми запобігання (насамперед, створюють суспільно-правову атмосферу несприйняття корупційних діянь, виховують антикорупційну культуру публічних службовців); 2) механізми

попередження (спрямовані на формування умов для відмови від спокуси вступання у корупційні відносини); 3) механізми покарання (покликані забезпечити невідворотність осуду за корупційні дії).

Зроблено загальний висновок, що успішна боротьба з корупційними відносинами можлива лише за системного поєднання політичної волі очільників держави, жорсткого адміністративного контролю з боку відповідних структур та підрозділів органів публічної влади, зусиль правоохоронних та спеціалізованих антикорупційних органів та інституцій громадянського суспільства й високої політичної свідомості наших співгромадян. З урахуванням того, що корупція в сучасній Україні є однією з ключових загроз національній безпеці держави, оскільки носить системний і тотальний характер, пронизує усі сфери життєдіяльності суспільства, викривляє суспільно-владні відносини та негативно впливає на економічний стан держави, рівень життя людини, її соціальне самопочуття та гідність, запропоновано низку шляхів і заходів вдосконалення державного управління системою запобігання та боротьби з корупцією в Україні.

Такі заходи системно розподілено за чотири напрямки (профілактико-запобігальний, адміністративно-контрольний, суспільно-політичний і репресивно-каральний) та на чотирьох рівнях: стратегічної перспективи (з кінцевою метою формування в ментальності наступних поколінь нульової толерантності до корупції), доктринально-середньостроковому (з кінцевою метою остаточного формування умов невідворотності покарання за корупцію будь-яких суб'єктів таких відносин), оперативного-плановому (з метою забезпечення ефективної діяльності антикорупційних органів та служб України) та невідкладного реагування (термінового розгортання реальної боротьби з корупцією, злочину існуючих корупційних мереж та схем, притягнення до відповідальності у вигляді вироку суду топ-корупціонерів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова Л. Механізми державного управління економічною безпекою України: аналіз чинників впливу, систематизованих за окремими сферами її розвитку. *Аспекти публічного правління*. 2018. № 6-7. Том 6. С. 5 – 13.
2. Андріяш В., Бондар Г. Роль громадянського суспільства у досягненні сталого розвитку та боротьбі з корупцією в Україні. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2018. №1. С. 32–50.
3. Андрущенко Л. Сутність явища "корупція" та причини її існування в Україні. *Право і суспільство*. 2016. № 3(1). С. 148–153.
4. Антикорупція як критична умова сталого відновлення. *Офіційний сайт TransparencyInternational Ukraine*. Квітень 2023 р. URL : <https://ti-ukraine.org/research/antykoryuptsiya-yak-krytychna-umova-stalogo-vidnovlennya/>
5. Артішевський А. Корупція в органах державної влади як чинник делігітимації політичної влади. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 130. С. 407-410.
6. Астахов В. Д. Механізми зарубіжного досвіду державної політики протидії корупції. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2021. Вип. 1. С. 305-311.
7. Басанцов І., Зубарева О. Корупція в Україні: сучасні реалії та ефективні засоби протидії : монографія. Суми : Сум. держ. ун-т, 2016. 179 с.
8. Бевзо Г. А., Керечан Д. М., Луцька К. П. Корупція як негативне соціальне явище у сучасному глобалізованому суспільстві. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Юридичні науки*. 2021. № 11(2). С. 65-70.
9. Білинська Л. Корупція як соціальне, психологічне та моральне явище. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2013. № 6-1. Том 1. С. С. 148–153.
10. Богатирьов І. Запобігання корупції як одна з умов сталого розвитку

транзитивного суспільства. *Публічне право*. 2018. №1 (29). С. 17–23.

11. Боженко В. В., Петренко К. Ю. Кращі практики використання цифрових технологій та штучного інтелекту для боротьби з корупцією. *Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка*. 2022. № 2. С. 59-66.

12. Бондаренко О. С. Концепція кримінально-правової протидії корупції в Україні : монографія; Сум. держ. ун-т. Суми : Сумський державний університет, 2021. 471 с.

13. Бондаренко О. С. Корупційні зловживання щодо гуманітарної та безоплатної допомоги в умовах збройних конфліктів: порівняльно-правове дослідження. *Право і Безпека*. 2022. № 4. С. 125-134.

14. Бондаренко О. С., Малетов Д. В. Типологізація корупції: теоретико-прикладні критерії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 249-253.

15. Боротьба з корупцією – зарубіжний досвід: від Швеції до Сінгапуру <http://argumentua.com/stati/borba-s-korruptsiei-zarubezhnyi-opyt-ot-shvetsii-do-singapura>

16. Бригінець О. Вплив корупції на рівень фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2014. № 2. С. 10-14.

17. Бугера С. І. Шляхи формування антикорупційної політики для запобігання корупційній злочинності у сфері економіки. *Право і суспільство*. 2022. №. 3. С. 197-201.

18. Валюшко І. Соціальні чинники протидії корупції в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 2. С. 69–73.

19. Вишлінський Г. Країна дешевої корупції. *Інтернет-видання "Новоевремя"*. 23.03.2019. URL : <https://nv.ua/ukr/opinion/krajina-deshevoji-korupciji-50012420.html>

20. Вдовиченко Є. Сутність корупції, її принципи і властивості (філософський контекст). *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016.

Вип. 9. С. 15-19.

21. Гаращук В., Мухатаєв А. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія. Нац акад. прав. наук України, Ін-т вивч. пробл. злочинності, Служба безпеки України, Ін-т дослідж. пробл. держ. безпеки. Х. : Право, 2010. 143 с.

22. Гарматюк В. О. Теоретично-правові аспекти протидії корупції в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 17-22.

23. Генсек ООН приголомшив трильйонними сумами, які втрачає світова економіка через корупцію. *Інтернет-портал телевізійної служби новин*. URL : <https://tsn.ua/groshi/gensek-oon-prigolomshiv-trilyonnimi-sumami-yaki-vtrachaye-svitova-ekonomika-cherez-korupciyu-1262799.html>

24. Гончарук Д. І., Калітник М. С., Пікуль Р. В. Визначення ймовірних корупційних ризиків під час застосування Збройних сил України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2022. № 12. С. 91-97.

25. Гречин Є. Корупційні ризики в інституціональному дискурсі. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2018. № 2. С. 65–74.

26. Гріненко А. Корупція – основна загроза економічної безпеки України при вступі до Європейського Союзу. *Інтелект XXI*. 2018. № 1. С. 49-53.

27. Гришова І., Красноручський О. Корупційні ризики та зарубіжна методологія їх оцінювання в системі економічної безпеки бізнесу. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 4. С. 40-45.

28. Грищук М. О. Політика України у сфері запобігання і подолання корупції: проблемні аспекти та перспективи удосконалення. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. Вип. 2. С. 23-28.

29. Дем'янчук В. Шляхи удосконалення рівня взаємодії між суб'єктами запобігання та протидії корупції в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1. С. 97–102.

30. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого

самоврядування: монографія / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В.Л. Федоренка. Київ : Видавництво Ліра-К, НАДУ, 2016. 524 с.

31. Зарічанський О. Психологічні витoki корупції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2022. Вип. 2. С. 14-18.

32. Індекс сприйняття корупції – 2022. *Офіційний сайт TransparencyInternational Ukraine*. Квітень 2023 р. URL : <https://cpi.ti-ukraine.org/#/>

33. Ірха Ю. Б. Поняття, сутність та роль правових заборон і обмежень у запобіганні та протидії корупції в Україні. *Інформація і право*. 2022. № 3. С. 97-109.

34. Каленіченко Л. І., Слинько Д. В. Поняття, ознаки та види корупції. *Право і Безпека*. 2022. № 1. С. 39-46.

35. Корнієнко М. В., Тертишник В. М. Протидія корупції: стратегія та практика. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 152. С. 87-101.

36. Крайник Г. Законодавчі новації щодо відповідальності за корупційні правопорушення в 2014–2016 роках. *Науковий вісник Сіверщини. Серія : Право*. 2018. № 1. С. 162-172.

37. Круть В. Високорівнева корупція в системі державного управління України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 2. С. 93–97.

38. Кушнар'ов І. Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація : монографія. НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : Юридична думка, 2018. 406 с.

39. Лис Л. М. Вплив корупції на економічне зростання. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2023. Вип. 41. С. 62-65.

40. Ларіонова І. Т., Колесніченко О. С. Психологічні типи правоохоронців – дрібних корупціонерів. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2023. № 1. С. 84-97.

41. Мандибура В. Корупція: інституційна сутність та механізми подолання. *Економічна теорія*. 2017. № 1С. 59–76.
42. Маркєєва О.Д. Корупція в Україні: національні та міжнародні засоби протидії. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 2005. № 12. URL : mndc.naiu.kiev.ua/Gurnal/4text/4_24.htm.
43. Мельник М. Німеччина на шляху боротьби з корупцією. *Право України*. 1997. № 11. С. 111–115.
44. Мельченко В. І., Деркаченко Ю. В. Основні наукові підходи тлумачення поняття корупція. *Молодий вчений*. 2021. № 3(2). С. 290-295.
45. Мережко С. І. Реалізація комплексного підходу у боротьбі з корупцією. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 9. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2022_9_12
46. Міжнародні стандарти у сфері запобігання та протидії корупції : монографія / [В. Л. Ортинський та ін. ; за ред. К. Б. Марисюка] ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". Київ : Людмила, 2021. 111 с.
47. Монаєнко А. Нові аспекти дослідження адміністративно-правових режимів у сфері державної безпеки. *Держава та регіони*. 2014. №3 (45). С. 127 – 128.
48. Наливайко І. О. Роль інститутів громадянського суспільства у запобіганні і протидії корупції в органах публічної влади. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 27-30.
49. Настечко О. Д. Психологічна схильність до корупційних правопорушень та шляхи її запобігання. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 313–319.
50. Невмержицький Є. Корупція як соціально-політичний феномен. автореф. дис. на здобуття наук ступеня д-ра політ. наук : 23.00.02. НАН України. Київ, 2019. 32 с.
51. Непийвода І., Непийвода В. Корупційні ризики як завада для міжнародно-правового режиму зміни клімату. *Вісник Львівського*

університету. Серія юридична. 2022. Вип. 74. С. 130-138.

52. Нестеренко К. О., Булгакова О. В. Корупційні ризики в процедурах отримання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. С. 347-350.

53. Новак А. реалізація національної антикорупційної політики в процесі трансформації системи публічного управління: організаційний аспект. *Право і публічне управління*. 2018. № 3. С. 26-30.

54. Пархоменко-Куцевіл О. Формування національної ідеї як основа запобігання розвитку корупції в українському суспільстві. Демократичне врядування : науковий вісник. 2018. Вип. 21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2018_21_9

55. Петрова А. Корупція як соціально-правовий феномен. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2015. №4. С. 96 – 102.

56. Приходько А. А. Запобігання та протидія корупції в Україні за умов євроінтеграції. Адміністративно-правовий аспект : монографія ; НДІ публ. права. Київ : Чалчинська Н. В., 2020. 383 с.

57. П'ясецька-Устич С. В., Клочанка К. Р. Інституціоналізація корупційних відносин у соціально-економічній системі: специфіка України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 4 (15). С. 21–28.

58. П'ясецька-Устич С. Теоретичні аспекти аналізу корупції як системного явища в сучасній українській економіці. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28(1). С. 19-26.

59. Рибалкін А. О., Тараніна М. В. Політична корупція як загроза національній безпеці України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 41-46.

60. Ростовська К. Протидія корупції як специфічний вид діяльності у сфері державного управління. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право*. 2015. № 1151, вип. 19. С. 78–

80.

61. Сахань О. Корупція в сучасній Україні як джерело деструктивності влади. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"*. 2015. № 4. С. 112–129.

62. Стогова О. В. Люстрація як передумова ефективної боротьби з корупцією. *Сучасне суспільство*. 2016. Вип. 1. С. 167–177.

63. Суббот А. І., Дем'янчук Ю. В. Актуальні проблеми стану дослідження адміністративно-правових засад запобігання і протидії корупції в системі Державної служби України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Юридичні науки*. 2022. № 1. С. 37-43.

64. Терещенко Т. В., Волошин С. Д. Зміст і напрями протидії корупції. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 411-422.

65. Тіньков А. Правові засади запобігання політичній корупції в органах державної влади України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 340-345.

66. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття "корупція". *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 181–196.

67. Флейчук М. Теоретико-методологічні засади детінізації економіки та протидії корупції в Україні в умовах глобалізації: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 21.04.01. Рада нац. безпеки і оборони України ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. К., 2010. 20 с.

68. Фоміна М. В., Кузьменко В. В. Сутність, форми і класифікація корупційних відносин. URL: <https://cyberleninka.ru/journal/n/ekonomicheskiiy-vestnik-universiteta-sbornik-nauchnyh-trudov-uchenyh-i-aspirantov>

69. Чебан О. Теоретичні підходи до визначення корупції в публічному управлінні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 2(83). С. 52-57.

70. Чубенко І. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в органах виконавчої влади. *Вісник державної служби України*. 2003. № 1. С. 81-87.

71. Шило С.М. Особливості застосування законодавства щодо запобігання корупції в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2022. Випуск 74: частина 2. С. 86 – 93.

72. Шкуропат О. В. Міжнародний досвід антикорупційної політики. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління*. 2014. Вип. 1. С. 356-369.

73. Шпак Ю. В., Драган І. О. Корупція в публічному управлінні як перепона переходу суспільства до Індустрії 4.0. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. № 16. С. 610-625.

74. Щегорцова В. Шляхи запобігання і протидії корупції в органах публічного управління України. *Державне будівництво*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2012_2_40

75. Яцків І. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / І. І. Яцків ; Відкритий міжнар. ун-т розв. людини "Україна". К., 2011. 20 с.

76. ActionAgainstCorruption: UN GeneralAssemblyResolution A/RES/51/59 of 12 December 1996. URL : <http://www.un.org/documents/ga/res/51/a51r059.htm>

77. Amundsen I. Corruption: Definitionsandconcepts. *NorwegianAgencyforDevelopmentCooperation*. 2000. URL: https://etico.iiep.unesco.org/sites/default/files/2018-05/corruption_definitions_and_concepts.pdf

78. Heidenheimer A., Johnston M. Political Corruption: Concepts and Contexts. Transaction Publishers, 2011. 850 p.

79. Holmes L. Corruption: A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2015. 44 p.

80. Friedrich Carl J. Corruption in Historical Perspective. *Political Corruption: concepts and contexts*. Arnold J. Heidenheimer and Michael Johnston, editors; Third Edition. London: Transaction Publishers, 2005. P. 15–24.

81. GlobalCorruptionReport. TransparencyInternational. URL: <http://www.transparency.org/publications/gcr/gcr>
82. Independent Commission Against Corruption (ICAC). *Web-portalICAC*. URL: <http://www.icac.nsw.gov.au/about-the-icac/overview>
83. Li S. Bribe Takers: Types of Corruption and Their Effects on Efficiency. *In Bribery and Corruption in Weak Institutional Environments: Connecting the Dots from a Comparative Perspective*. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. P. 28–43.
84. Martin W. A newbeginningforUkraine. *TheWashingtonTimes*. June 12, 2019. URL : <https://www.washingtontimes.com/news/2019/jun/12/a-new-beginning-for-ukraine/>
85. Porta D., Vannucci A. *The Hidden Order of Corruption: An Institutional Approach*. Routledge, 2016. 316 p.
86. Radchenko Oleksandr, ZadoroznyjSergij. Corruption versus democracy as the main factor in human rights violations in Ukraine. *Gubernaculum et Administration*, 2018. N 1(17) Pp. 59–72.
87. Stachowicz–Stanusch A. *Organizational Immunity to Corruption: Building Theoretical and Research Foundations*. IAP, 2010. 481 p.

Нормативно-правові документи:

1. Деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 803-р від 05.10.2016. *Урядовий портал*. URL : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249459434>
2. Деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.10.2016. № 803-р. *Урядовий кур'єр* від 12.11.2016. № 213.
3. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції Ради Європи про

боротьбу з корупцією (ратифікований Законом України від 18 жовтня 2006 року № 253-V.) URL :http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_172

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Прийнята на 58-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 31 жовтня 2003 року (ратифіковано Законом № 251-V від 18 жовтня 2006 року). *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 50. Ст. 496; 2007. № 49. Ст. 2048

5. Конвенція про цивільно-правову відповідальність за корупцію: Прийнята Радою Європи 9 вересня 1999 р. і відкрита для підписання 4 листопада 1999 р. *Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію*/Упоряд. : М.І. Камлик та ін. Київ : Школяр, 1999. 480 с.

6. 90.Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 252-V). Конвенція ООН проти корупції (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V). URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2321-11>

7. Кримінальний Кодекс України. *Голос України* від 19.06.2001 р. № 107.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон від 13.04.2012 р. № 4561-VI. *Голос України* від 19.05.2012. № 99.

9. Методичні рекомендації "Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування" : Міністерство юстиції України від 16.10.2013. № 0020323-13. *Урядовий кур'єр* від 12.11.2013. № 208.

10. Методологія проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, затверджена наказом Міністерства юстиції від 23 червня 2010 року № 1380/5. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1380323-10>

11. Питання проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2016. № 761. *Урядовий кур'єр* від 03.11.2016. № 206.

12. Порядок звірки переліку осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнені з посад у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, з відомостями, що містяться в Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні правопорушення: Спільний наказ Міністерства юстиції України та Національного агентства України з питань державної служби від 29 листопада 2012 року № 1764/5/228. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua>

13. Порядок інформування Національного агентства з питань державної служби про осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнені у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення: постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2011 року № 1072. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua>

14. Порядок надсилання електронних копій судових рішень щодо осіб, які вчинили корупційні правопорушення: спільний наказ Державної судової адміністрації України та Міністерства юстиції України від 26 січня 2012 року № 12/152/5: 1072. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0012750-12>

15. Порядок передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 року № 1195. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF>

16. Про боротьбу з корупцією : Закон України від 5 жовтня 1995 року 356/95-ВР. *Голос України* від 16.11.1995.

17. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII. *Голос України* від 13.06.2018 р. № 107.

18. Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень" : Закон України (1507–17). *Відомості Верховної Ради України*. 2009 р. №45 ст. 692. 2010 р. №9. ст.87. №20. ст.205. №29. ст.392.

19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

запобігання і протидії політичній корупції : Закон України від 08.10.2015. № 731- VIII. *Голос України* від 25.11.2015 р. № 221–222.

20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про запобігання корупції". Закон України від 04.03.2020 № 524-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/524-20#Text>

21. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання і протидії політичній корупції. Закон України від 19.12.2019 № 410-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/410-20#Text>

22. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини : Закон України від 07.10.2014 р. № 1698-VII. *Голос України* від 30.10.2014 р. № 209.

23. Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану. Закон України від 08.07.2022 № 2381-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#Text>

24. Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції. Закон України від 15.12.2020 № 1079-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1079-20#Text>

25. Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів. Закон України від 01.06.2021 № 1502-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1502-20#Text>

26. Про внесення змін до розділу V "Прикінцеві положення" Закону України "Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів" щодо управління активами під час дії воєнного стану. Закон України від 31.05.2022 № 2293-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2293-20#Text>

27. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. *Голос України* від 16.01.2016 р. № 7.

28. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Голос України* від 25.10.2014 р. № 206.

29. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII. *Голос України* від 25.10.2014 р. № 206.

30. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7.04.2011 р. № 3206-VI. *Голос України* від 15.06.2011 р. № 107.

31. Про затвердження Антикорупційної програми Міністерства внутрішніх справ України на 2016 рік : Наказ МВС України від 29 лютого 2016 р. № 142. Відомчий документ. 2016. Київ. Б.м.

32. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки: Постанова кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 265. URL : <http://hsc.gov.ua/anti-1.php>

33. Про затвердження критеріїв та Методики проведення оцінювання ефективності діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. Постанова Кабінету Міністрів України; Критерії, Методика від 20.05.2020 № 458 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/458-2020-%D0%BF#Text>

34. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2009. № 1346. *Урядовий кур'єр* від 17.12.2009. № 235.

35. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на 2020 рік та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України. Постанова Кабінету Міністрів України; Заходи, План від 02.09.2020 № 781 URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/781-2020-%D0%BF>

36. Про затвердження Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2018. № 613. *Урядовий кур'єр* від 31.08.2018. № 162.

37. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України : Наказ Генеральної прокуратури України № 149 від 12.04.2016 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0149900-16/print>

38. Про затвердження Порядку звірки переліку осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнені з посад у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, з відомостями, що містяться в Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Наказ Міністерства юстиції України від 29.11.2012. № 1764/5/228. *Офіційний вісник України* від 21.12.2012 — 2012 р., № 95, стор. 177, стаття 3859, код акту 64830/2012.

39. Про заходи щодо протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів : Указ Президента України від 9 липня 2019 року № 505/2019. *Урядовий кур'єр* від 11.07.2019. № 130.

40. Про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції: Наказ Генерального прокурора України № 1/1гн від 16 січня 2013 р. URL : <http://www.gp.gov.ua/>

41. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 р. № 772-VIII. *Голос України* від 10.12.2015 р. № 233.

42. Про Національне антикорупційне бюро : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. *Голос України* від 25.10.2014 р. № 206.

43. Про національну систему оцінки рівня корупції: наказ Міністерства юстиції України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від

30 вересня 2013 року № 2055/5/1153. URL :
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v2055323-13>

44. Про невідкладні заходи щодо забезпечення економічного зростання, стимулювання розвитку регіонів та запобігання корупції. Указ Президента України від 20.09.2019 № 713/2019. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713/2019#Text>

45. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. *Голос України* від 06.08.1993 р.

46. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV. *Голос України* від 22.07.2003 р. № 134.

47. Про очищення влади : Закон України від 16.09.2014 р. № 1682-VII. *Голос України* від 15.10.2014 р. № 198.

48. Про першочергові заходи з реалізації Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції" : : Указ Президента України №964/2011 від 05.10.2011 р. *Урядовий кур'єр* від 12.10.2011. № 188.

49. Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції : Указ Президента України від 18.11.2005. № 1615/2005. *Урядовий кур'єр* від 22.11.2005. № 222.

50. Про підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань запобігання і протидії проявам корупції на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.07.2011. № 64-р. *Урядовий кур'єр* від 22.07.2011. № 147.

51. Про Порядок проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування : Указ Президента України №334/2016 від 18.08.2016 р. *Урядовий кур'єр* від 28.01.2012. № 17.

52. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони,

та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. *Голос України* від 17.09.2014. № 177.

53. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 р. *Офіційний вісник Президента України* від 20.01.2015 р., № 2, стор. 14, стаття 154.

54. Про схвалення Стратегії комунікації у сфері запобігання та протидії корупції : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2017. № 576-р. *Урядовий кур'єр* від 02.09.2017. № 163.